

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Тернопільської області
Опис 1 23
P-3567

Архів з бірому
Горьківсько-Березанська округа ОУУ

ПАПКА

для 23

паперів

Суденсько-кассинський звіт за серпень-вересень 1946р.
(Термопільщина)
Машинний

Українські газети: 15 штук
1946р.

Сільсько господарств; 1
Сільсько архивів; 14
Збірники; кошти

20 р.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ 6
Тернопільської області
P-3567 Опис 1 23

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

/Червень - вересень 1966 р./

1. УКРАЇНСЬКИЙ ВІДТЕНОК.

Зміна е а: цілу весну насення політикувало та укладало речинці вте-
 чки-большевиків. Один верех другого верожи, вивняв та давав собі го-
 лодону втяти, до жини збиратиме серед інших обставин. Деякі з них бу-
 ли більше холоднокровні та не бавилися в стопроцентових верозбитін,
 однак не мали причын не вірети та не думати, що зміна таки повинна
 наступити. Або не конференція чотирьох міністрів то мирова конферен-
 ція в Парижі мина бути там чевалом, до мене прети себе два світи:
 демократично-демократичний та большевицько-поліційний. Маса дуле со-
 відісно слідни за політичними обставинами на міжнародній арені. Не об-
 ходило нікого масове писання по газетах про пляни останньої сталінсь-
 кої п'ятиріччя. Однак майже кожен брав ці газети, щоб глянути на
 остання, або передостання сторінку та переіонатись, як стоять політич-
 ні справи. Нагальні зверання грошевих дричок та поставок монжа дава-
 вили насенням притову до думання, що большевики вже дуріють, подібно
 як було в 1961 р., бо чувть олов смерть. Настали жини. Маса почала
 замешка диватись політиком, а внялася до праці, щоб зібрати і так ду-
 шеюсприймий черех посуку вроний. Фактично не було мо так душе збирати
 якнай жини скоро проминули. Натиск большевиків на скору поставку збіжжя
 знову заняв усе увару населення, яке стало обережне, щоб зрести
 зерно пор'ядок зі своїм збіжжям, бо большевики все ограблять. Париська кон-
 ференція була в повному розгарі. Все докладно стежили за кожкою промо-
 вомою вприс, без на та монотова. Лох прали большевицька преса подава-
 вала лише звіст промов делегатів інших держав, однак із того населення
 оббагаторієнтувалось. Приближалась осінь. Войовничі настрої мас почали
 розгати д та де-не-де доходили слова заєвіри та изрінання. Найбільше
 висивались енігетя в сторону англо-американців: "ах хурні, чевалот як
 тольк комуна розлозять!".

Душев-
 ні настрої всеніде вчизажиць у найбільшій мірі з ходом політичних по-
 діій на міжнародній арені. Як селани може поденуди і за багато роз-
 політикований, однак політично досить вироблений, добу навіть без до-
 помози інших зумів дати сяку-тмну оцінку політичним світовим відносинам,
 сирраччесь лише на большевицьку пресу. Нєхкіна мас не немов та
 жінка потерчена, що рантowo пенадає в протилежні крайности; раз ті-
 литьсь, а другий раз, часто без причини, проливає гіркі сльози. Дру-
 тькога оприва, що нашому селянинові вже забагато тих всяких експериментів,
 деєх більшевики роблять безперервно на його живому організмі. Колись
 було неняття, до люди руйнували свої нерви переважно по містах, люди
 умової, а не фізичної праці. Сьогодні та аксіома буде не-актуальна.
 коствивє свідками, де наш селянин тратить терпєнь, та нерви його більше
 з вивержувати не точуть. Нілько то було та з випадків, до жини гонять
 сталінським посіпая з хат лоцєбамі, до говорять, до ім дєше навіть на
 одумку, вивержувачи проти Сталіна та його енкаведистів. Чи ці люди може
 ст не були свідомі, до їх чеватиме за такі слова? Вони зовсім ясно здавали
 собі справу з того, однак їх нерви, їх амбіція не дозволяли ім мовчати
 довше, хоч би їх завороторица з тєрму чи вивезли в Сибір. Большевицький
 фактор та відношення на світовій арені, до з той чинник, до регулає
 настрої та почування наших мас. Спеціально терор душе від'ємно впливає
 на почування населення; воно бачить, до нічого не може, хочби перева-
 конувало налоги та догоджувало большевикам у всьому. Т.зв. СССР в по-
 няття мас це ятучкиє твір, в якому кули бандєтін та вивиджів суспільно-
 сть держать сувильно в руках ренту населення, бєнчєсь, доє не вохочєтє
 сєлім грунт під ногами. Слово енад-лот чи навіть партійник не оцінює
 наш селянин інакше як кізчєст, або індіквід, до стратив уже всяке почут-
 тя людськості, а сумління його заморло і на віно вже не реагує. Мораль

національна чи мораль-релігійна між населенням не втратила своєї популярності, а навпаки, подекуди де скріпилась. Не було випадків, де б населення сміялось зі своєї мови, культури, мови та традиції. Коли більшовицькі посіпаки горлають на українських революціонерів, наш селянин зносить це з великим ошануванням сади воли, щоб не реагувати на це бо-дай словами. Він знає, кому треба приносити назву бандит. Сільсько населення не захоплюється більшовицькими виробами та розмовами; воно з вірною традицією його батьків та дітів. Більшовицьку систему одінув не іншак як бестіялізм, який з чужий для нього. Він потребує душевного корму, який до певної міри знаходять у своїх церквах, хоч про самих священників має своє поняття. За свідком одинок, переважно легких жінок, яким імітують роби московські миски, - мораль, як серед старших так і молоді, в це заковила, всякий у рахунок всі моменти різних окупацій, які, вона річ, нічого доброго нашим масам не приносять.

М а с а і б о л ь ш е в и к и в. Відносини в тій діяльності незмінні. Якщо з якимсь різниця між попередніми а теперішніми місяцями в тому напрямку, то лише в некористь більшовиків. Кожний тремтить на саму згадку, що така ситуація, яка зараз є, могла б затягнутися ще на довше та більшовики тут здійснились. Нічого тут додаткового не діє на маси більшовицька пропаганда про їхню демократію та успіхи в біжучій п'ятирічці. Кожний знає, що та п'ятиріччя не принесе користі для нього ні українського народу. Населення зберігає закрити ненависть до більшовиків та проклинає їх на чім світ стоїть. При-тиснені грошівими, молочними та збіжжяними дранками, хоч-не-хоч муслимо їх давати, бо більшовики не жартували, а грабили все, що попало їм до рук. Народ боронився, як міг, перш грабунками та навіть часто старанся промовляти більшовикам до сумління. Очевидно, з того нічого не виходило. Дехто, не навчи-зможу виконати всіх налогів, не давав нічого. Такого більшовики лишали лише в тому, що було на ньому та не карали народ кількох тисяч карбованців. Маса не вірить більшовицьким, в нічому, не раз, щоб вони навіть правду говорили; їй здається, що більшовизм це все взагалі кось найгіршого на світі, маса бачить вже не від сьогодні, що їй з більшовиками не похорезі; всеодно, хоч-не-хоч, мусять стати, або невеличким у т. зв. СССР, або піти на шлях боротьби. Деякі, що вернули з армії початково вийшли зі своїми заслугами, думачи стати управілеюваними. Більшовицька лайка, терор, Гарагани та Сибір відчинили очі тим, що самі їх такі масну замкнули, хочачи в себе вмотати, що вони сини "радянської батьківщини", та що їм в ній належить право на краще життя. Вони річ, що право на те мати та мають, однак одержали право на собаче животіння, а не життя. Більшовики у всіх районах поселили свиню анти супроти демобілізованих, щоб ті вступали в "стрілки", переважно молодий селянський мент. В загальному демобілізовані зброї не взяли, заявляючи, що вони вояки, а тепер мусять відпочити; тут зброї їм не-потрібно, бо не мають її проти когось брати. Подекуди демобілізовані ставлять отверто чоло сталінським енкаведистам з причиною їхнього безправ'я. Таких випадків мороз менше, бо між війниці знаходять на них "влячну" та арешту тую. В місяці липні на ринку в Збарані між-кот вдарив в лице демобілізованого ЧА /Гавриляк з с. Дубняки Виці/ демобілізований між-костів віддав. Збіглася більшовицька та почалася маршанина. Демобілізований серед товпи людей викрикував до мид-костів: "Ви голота! Ви змушуетесь над мирним населенням. Де ви були, як треба було настаняти грудь за бродіну, - сьогодні ви тут герої!". Демобілізованому нічого не було. Остаточно кожний думачий чоловік може гадати, що більшовизм уже насторожив уже так масу, що вона повинна на кожному кроці бути чужою та мати здоровий розум. Того сказати не можемо. Кілько то є випадків, переважно в мало свідомих селах, де молоді та старі ведуть гучні весілля при музиці та забаві, не думачи взагалі, що їхнє положення таке критичне. Кілько то є випадків в таких селах, де можна свідомо пролягти крові українських революціонерів, йдуть в "яні весільні гості, та байдуже їм то, що діялось на цьому місці годки кілька смеріне. Такий темний елемент привикає потрохи до більшовицького ярма та тягне на собі, немов той верблюд, горь тигару. Подекуди здається, що це не більшовицька окупація, а принайменше, як не самостійна Україна, то де часи по-

льської об'єкції. Чи треба думати, що розгукана маса не знає собі справи, яке її становище сьогодні та що її чекає на майбутнє. Неможливо, щоб вона того не бачила, бо більшовики зі своїми планами не вкритися їй не вдається нікому. Чи ж може бути можливо, щоб партія, а особливо її права рука мід і шго, знерушували своє серце над недостатками, наріканнями та стогоном населення. Маса це знаєть біляже, як здається. Вона вже вона ряз випадків та негад переконатся, що більшовики на парі це вони ім кося відмінне від тих, які доленно ходять по селах, грабууть, врадуть, б'ють людей та забирають останнє зерно. Кожен вже прекрасно знає, що таке бо величезна "добробільність", "радісне жетти", "радісний народ" та багато, багато тих прикметників, якими більшовики оперуть в кожному жетті. Не чуже в широком кругам народних мас, що більшовикан можна лише прислукатись, ставая врадником свого народу, свідачи своїх суєт, знайомих, братів, та батьків. Кожен найбідніший бачить, що йому у т.зв. СССР нема до роботи та нема абсолютно вигляді на хомб і окреме жетти: нема буржуа, бідняків та середняків, а лише величезні-кебрани. Власність відійшла на другий план, а лише "враги" або "оноі". Здає собі селянам справу, що його "визволили" лише для себе, щоб було кому виконувати сталінські п'ятаріччя, роботи по колхозах та здавати голодні Москві десятки кірців збіжжя. Тактику грабунку більшовиками нашого населення можна назвати порівняти до кельтських німецьких грабунків. Коли війні бралися до грабунку дуже гарячково та негально, а пізніше мавіть/ робили помегні, то більшовики грабууть наше населення негально та послідовно: раз намічений план, мусить бути виконаний. Та план виконати не з скінчені; не скінчився один план, зня на його місце з вже кілька нових. Здає збіжжя контингент, та який в очеряді чкають "добробільна" продаж збіжжя державі, "добробільні" дачні для інвалідів, вхін і спирт, західняків /переселенців за ліхорні Керсона/ і т.д. Тоді наш селянин вже дав собі раду з всіма "добробільними" дачками, то виваждуть йому задегість кілька кілограмів збіжжя заприпоручається дачати за кожний кілограм одні центнер за какашу. Коли ж це здохло, приходять до додаток до загального плану. Внаслідок величезних нагодів та через неспроможність їх виконання нашими селянами, більшовики ограбили величезну кількість господарств, поконфузісували населення корова, варади термом та оштрабували десятками тисяч карбованців тих, що злягали у виконанні драчок лише частинно. Величезна сага і б о л ь ш о в і ц ь к а п р о п а г а н д а. В парі з більшовицькими драчками зирлася усна та письменна пропаганда. Кожен районці більшовиків вторувала кампанія районних газетов, які талінались у хвості більшовицької центральної преси. Звичайно, до ці газетив та аргументів в них були досить паршивенькі; чи потрібно чи непотрібно шитували "мудрої" переважно в промов Сталина, Молотова і інших. Так, як згадаю вже скорше, внаслідок невірять більшовикам в нічому, ненависть оддати їхню культуру та ставиться з упередженням до їхніх виробів; тим більше маса ненавидить більшовицькі мітінги та часописи. Коли би для переконання того населення про його думку відносно чогось сказаного більшовицькими комісарчиками, то, біля як певно, кожний вдовився би про це негативно. Фактично більшовики не здобувають собі ні довір'я ні морального підперти серед нас своїми вмотунями, своїми планами, здобутками та успіхами. Населення знає, що більшовики крім тих шумних слів, мавіть не тверду руку, яка зуміє підкорити собі кожного неслухняного. Розуміє добре, що нема чого десь там на мітінгах забирати голосу в тім чи інших справах, бо це нічого не допоможе, бо так вже з сплановано більшовицькою верхівкою, і маси не мають нічого до говорення. Згадаючи про міліони "добробільних" позичок для держави, для змичення "нацдемократичної" батьківщини, іронічна усмішка прибігає на уста та сирізь зуби прохлюють слова "голова" - "банда". Мітінги абсолютно більшовицькою користі не приносять моральної, - слухать вони біляже для терору та зстрашування населення. Дуже рідко хто на такі мітінги ходить, однак дехто загнаний силою, - мовчав слухав тих терористів сталінських горлоділів та, так само мовчки, виходить та здержує в собі збурену кров на те фарисейство, на якому опертя цілий т.зв. СССР. Друга справа, що не можна цілком недоцінявати більшовицьких мітінгів; вони

роблять своє. Народ піднемає у вірі на краше майбутнє, тратить гарт душі, попадає в знівирі і т.х. Не засіб, яким більшовики стараться улегшити собі роботу, даючи населенню до зрозуміння, що з ним не будуть панувати і воно хоч-не-хоч мусить виконати те, що від нього вимагають. Більшовицька уся пропаганда крутилася, так як і нинішня, довкола останньої п'ятирічки, її реалізації та боротьби з українським визвольним рухом; на другій площі більшовики кладе смішвародне положення та роль їх у ньому. Найбільше це крутилося довкола перших об'єктів, бо низові маси більшовицької адміністрації найбільше там були змушені цікавитись, доставив такі завдання від своєї верхівки. Робота ця по різних районах була похібна і кожде менш-більш мала однаковий вплив на населення. Не жодні слова, не жодні заохочування, чи "освідомлення" і "перевиховання" впливають на наш маси. Впливає один твердий п'ястук, який з найбільш переконувачим аргументом, перед яким наш дяцько має віддати ти́сячів марбованців та центнерів збіжжя, якщо ви словами більшовиків не крився п'ястук з наганом. Не можна сказати, щоб населення більшовицьких часописів зовсім не любило. Ні вони дають людям дуже багато: дяцькам виступають вони знаменито панерці "Машина", знова господині купують їх масово для свого вжитку. На ярмарку в Ніжолочеських землях дяцько вихвалявав предядно часопис "Вільне життя", говорячи: "Чому ця газета звється "Вільне життя" і зад". Більші статті про "німецько-українських націоналістів" на населення жодних впливів не мають. Населення не вірить в те, про що пишуть більшовики. Однак великий шум між населенням зробила стаття в більшовицькій пресі "Нові хазяї українсько-німецьких націоналістів" селяни передавали один другому ці примірники та розбирали їх на свій лад. В тому случаю вони всеціло повірили більшовикам; між масою став підйом, бо з ворожої преси вона довідалась про те, що так хотіла знати. При тому селянство було переконане, що більшовики це замало написали про праву нашу еміграцію. Кожен тішився, що українці за границею роблять роботу та світ з ними чюються. Ніхто не перебаривав, чи роботу веде УГРР, Мельник, Мухрий, чи інші угруповання. Все ж те, з розумінням мас, вся українська еміграція веде боротьбу проти більшовиків, які в менш чи більшій мірі раді б позбутися поодиноких та угруповань, що демаскують їх перед світом. Більшовики навіть собі не уявляють, на якийсь час цією статтею підняли маси на душі. Часописи, в яких більшовики пишуть про нашу еміграцію, з в почестях у наших селян; їх не суржують та не вживають до інших цілей, а заховують, щоб іноді показати в них та цюсь нового вчитати, або показати тим, хто не їх не бачив. Подекуди на мітингах населення входить з більшовицькою дискусією. Виявляється, чи за довго т.зв СССР піде дозволять робітникам з капіталістичних держав; чому ходять так багато людей зі СРСР за хлібом і т.д. Чодо війни, більшовики відповідали, що тепер її не буде і вона то приде свій час, аргументуючи зараз словами Сталіна, який твердить, що війни не буде. На друге запитання, більшовики дає таку відповідь: "не кероби та спекулянти, яких треба звідси гнати буюком". "Бу, там і не вродилося". Товаришу, я читав в "Радянській Україні", що колгосп ім. Кірова Ковтотонського району перевиконав площі хлібоздачі. Як це пояснити, особовідтам люди приходять тут за хлібом? - "ето зрунда". / Мисичинці, Новосільський район. /

Час від часу роблять це більшовики збори в справі колгоспу. Стараться переконати людей, що в колгоспах яраче жити, як в окремих господарствах. Знова місцево населення наводять факти, що східняки, що ходять за хлібом влововляються про колгоспи зовсім негативно. Останньо на мітингах почалось сипати злісторони населення епітети в сторону де-путата Івачука: "Де той Івачук ок... син? Коли треба було, доси голосували за нас, а тепер, коли з нас дуть якіру, то з нього ні слуху ні духу". / Новосільський та Дбараський райони. /

Деякі зі західняків-переселенців також забрають голос на мітингах.

Вони докоряють більшовицьким, що ті обідали їм "масовою" життя, а тут вони голодують. Коли секретар партії /Збар, р-н/ накинувся на голову сільради українця західняка, який з тепер в селі Чагарі 36, за невиконання обов'язків, цей відповів: "Я бачу, як нема нігде правди на світі. Відумив, що потім жити тут масово зі своєю родиною, однак повинні були. Навіщо ж не знайти, як взяти згуров на вас та повстанців. Як ви знаєте, що тебе про це питає?" /секретар партії/

... в селі Збар'я. Коли взяти під увагу цілий терен, то, приблизно, відносини нас до нашого визвольного руху всьде однакова. Треба одне погодити, до населення не всьде з однаковою політично виробленою та не всьде вдалося нам зробити те, що треба було. Через погіршення гарнізонів та поширення сітки сексотів не можна було всьде зайти та зробити, що було в плані. Обставини були такі, які змушували нероз'яснювати важливі роботи та ставити його на інші рейки. Коли спорує кожна була практикувати прикладні збори, то зараз вони майже не були актуальні через велику рухливість гарнізонів, які мали свої диспозиції автономні. Населення всьде до нас ставилося позитивно, хоч подекуди не ставлення було в своєму відношенні краще чи гірше. Беру тут під увагу всьде загаль селянства, повинні частину тих /міськи, або міськинадцять процентів/, які умивають руки від нас та хотіли б нас якнайшкоро повбитися. Населення, зносячи злих обиде зі сторони більшовицьких, притиснені різкими клопотами, ніколи не забуває за повстанців; ділиться останнім, що має. Міськи те з випадків, де населення побичивши повстанців, плаче з радості. /Села, де нікого з місцевих нема в повстанцях, або вийшли вгинули/, при тому говорять: "Ми думали, що вже нікого нема, бо більшовицьки хваляться, що вже всіх вистріляли". Тут треба дати певне роз'яснення між селами. Населення сіл, де шкоро повстанців був наш рух, стате різних причин тепер обманявся, - з свідоме та здає собі добре справу, вважає його чужим, коли більшовицьки довідаються про його зв'язки з повстанцями. В тих селах з тої причини згоріло вже багато господарств та багатство людей арештованих. Однак, коли прийти до такого села то люди раді, що повстанці про них не забувають; революціонери не відмовляють вони жодної допомоги. Вони не дивляться більшовицьких погроз, що таких випосають, та їхні господарства будуть ліквідувати. Знову села, де майже остаточно зачали заходити повстанці, раді їм, однак не здають собі доброго справи, що чекатиме їх, коли більшовицьки довідаються про їхні зв'язки з повстанцями. Правда, населення вже багато чуло про наш рух, але знає, що кесь горіло села та арештоване людей, однак у ці села не нічого подібного не було. Як шкоро вони захоплюються, так і шкоро остаточно питає. Однак, коли з'являється та привечивається до нас і нашого руху, стає більше зрівноваження та різалься прийняти хочби найважчий удар зі сторони більшовицьких. В ці села, де взагалі важко досягнути, через всякі умовини, до національно мало свідомі більшовицькі не хоче, але з'являю у нічому не понаме. Вони зайти до таких сіл, до другого дня всі більшовицьки в районі вже знають, що були повстанці. Деякі з того шумоні вони одержали від більшовицькі зброю, коби при зустрічі з повстанцями їх стріляли. Не рідко стрічається по селам дуже чесний та відданий елемент, який мимо того, що в нього виступають повстанці, не хоче брати для них зброю та харчів. Чувється ображення, коли йому щось подібного запропонувати. Коли в околиці знаде к бов хтось з повстанців, населення плаче, перераховуючи тими, що походили з тих околиць; за незнами повстанцями, змусяв на плаче, то такі дуже жалю. Коли повстанці гинуть з причини місцевих сексотів, населення домагається відплати; однак, коли така відплата може шкоро наступити, докоряють повстанцям основами: "Ну, ну! Знайте собі тих чортів, небаром всі через них згинете". Маса ніколи не може погодитися з думкою, коби з родни нейти дале того, хто завинив. Вони майже все домагаються ліквідувати цілу родину, бо після її снів, вони вол голода. Коли кесь у боротьбі падають більшовицьки, а з повстанцями ніхто, до населення тіється. Населення не любить всяких запілляків, до нічого не роблять. Таким не хоче в нічому допомогати та називають їх ладарями. Багато в людей /переравно старі/, які навіть не змушувать собі, в яких є способ повстанці живуть, де здобувають харч та де переживають в часі облас. Коли з такими стрінуться, то вони всі

висловлюються приблизно так: "Де ж то ви перебуваєте, коли всіде больше-
вики? Де ви їсте?". Старші люди уявляють собі боротьбу з большевиками
по-своєму, однак все нагадують, щоб не зрадити в битві з ними "зло-
діями". З не по-де-вуди селяни, не уважають повстанців як тих, що
кривяться від ЧА. Найбільше враження на населення роблять збори, робле-
ні повстанцями. Однак коли їх не можна зробити, то найкращим засобом
пропагандивним з протибольшевицької істіїни. Населення їх дуже радо чи-
тає та дивується, що повстанці можуть їх у важному сенсі розділити.
Найбільше дивує масу, що повстанці мають "друкарки". Кничі, щоб якнай-
гарніше були впроваджені чи викальзовані, не зроблять такого враження,
як кничі чи листівки биті на машинах. Селянство з підтязкою їх читає
та тішиться, коли по селі з тої причини бігають вух-коти. Найбільшою
обов'язкою є, коли листівки появляються в райцентрах; населення зараз
чує своє поголошує, що це скінчує якийсь літак. Населення ко-мі-сєвих
повстанців ставиться з більшим довір'ям, як до повстанців з інших око-
лиць. Коли їх добре знає, тоді воєнно довір'яє їм. Відношення
населення до повстанців регулюють до певної міри відносини на міжна-
родній арені. За цілий час звітувчого періоду населення розчовняло на
шкору війну, що дуже додатньо впливало на його настрої та похилу; во-
воєно не сумнівалося ні хвилини, що наступить зміна і з цієї причини воєці-
-воєно ішло повстанцям на руку.

Життя в селі. До відносин, які зараз існує
ють, населення досить привикло. З причин демобілізації старших річ-
-сєвих, повернуло в село багате кравців, кравців, коралів і т.д. Пер-
-сєви чинником, що зловував населення гроші був самогон та збілка. Хоч
-сєви правда большевицька адміністрація нібито вступила проти гонення само-
-сєви гону, однак працівники цієї ж адміністрації найбільше таки замирилися
-сєви селянським самогоном, чим заохочували населення до тої роботи. До того
-сєви часу відносини на по селах не були як надто злі. На переділках загально
-сєви вистарчило хліба всім як до нового. Трохи крутіше було коло деяких
-сєви переселенців, які, оброблені полями, приїхали сюди майже голі-босі,
-сєви майже до товщу та набілу сирена представлялася трохи гірше, однак не над-
-сєви то зле; набілу було менше, бо большевицькі стягали молоко на контингент.
-сєви Війна зникла досить рогату худобу. Мало отримуються господарів, щоб
-сєви мали більше як одну дітку корову. Війною коної також менше, як повинно
-сєви би бути, але населення радить собі, допомагаючи один другому. Коли взя-
-сєви ти під увагу, що большевицькі майже нічого селянам не дають /мануфактура,
-сєви обув/, можна дійти до висновку, що населення відчувало великий брак тих
-сєви річей. Однак тая не є. Майже кожний дядько наміняв та макував по кілька
-сєви пар взуття та вбрання. Багато річей занесли тут єхидники, які міняли їх
-сєви за хліб. По селах найбільше стрітете людей в убранных, похитих з ні-
-сєви мецьких та большевицьких військовоїх уніформів. З причин великого
-сєви напіву шкіри зі СРСР, селянство вираває шкіру менше, як поперед-
-сєви них років. За гроші можна дістати не передвоєнні німецькі, большевиць-
-сєви кі та американські матеріали. Молодь по селах вирається так, як це в
-сєви передвоєнні часа /роботи зі штифниками/, що вказує, що по селах нема
-сєви бідн. Війна насе-лення виробляє з грубого полотна, домашнього виробу.
-сєви Старші роблять собі навіть з нього вбрання. По селах масово вироб-
-сєви лять свідери, рукавиці, сарнети і т.д. В ободних де є вовна, вироб-
-сєви лять це в вовни, однак якщо її нема, виробляють з вовняних ниток.
-сєви Вигляди на будуче тепер по селах не такі то некраї. Большевицькі стяг-
-сєви нули масу збілки та грошей різними драчками. Урожай того року був дуже
-сєви низький: з одного гектара було не більше 6-8 цт.; збілка та від 20-30
-сєви цент. барабол з морга. Коли взя-ти під увагу, що попередніми роками
-сєви селяни збирали з такої площі найменше 18-20 цент. збілка та 20-120
-сєви центнерів барабол то ситуація того року може бути дуже парива. Не
-сєви занекаємо від того, як селянство зуміє оцінити ситуацію та забезпечи-
-сєви ти ті явля, що йому осталися. Треба сподіватись, що населення вини-
-сєви вить більше як на 50% сивні, через брак барабол. В тих околицях бара-
-сєви болі відіграють велику роль; по хлібі займають вони друге місце, що
-сєви до свого значення в коженному вигляду. Дивно, що деякі дядьки гонять
-сєви це самогон, хоч так мало є барабол. Певно заспокоюють себе словами:
-сєви "Якось буде - ялось Бог дасть". По селах виробляють масово пиво з бур-

янів та хмелю. Найже таке як з Бровару, т. ч. має запах буряка. Ос-
татнє озимство почало с'яти скорше, як попередніх років. Річчюю то-
го була град і злізня більшими. Хоч початково в осені була посуха,
однак на це ніхто не звякав; кожна кляма у землю верно, щоб не дернат
ти його пліва. Загальна посівна площа з засівом в 25-30%. В деякій ро-
ці за Німецької окупації озимина сягала до 40-50% посівної площі. Однак
тепер населення /переважно багатше/ дивляз частину землі облогом, вна-
вучь не користуючись; ніхто не хоче для більшої частини працювати і кожна
обробляє тільки, щоб міг якось жити. Самі посіви виглядають можливі,
надто добрі не в. В селах, відходених від війни, відчувається брак сна-
зу. Населення палить там соломою та баликами. Дров у місцях важко діста-
ти, бо нема парубаних, однак за хабарі дістаються. Всі малі діски коло-
сї з сільом, або маже зовсім зникли; подекуди залишились тільки пен-
ки. Хоч більшість в своїй пресї горляють, але відбудовують села, однак
не неправда. Населення взагалі не-має охоти ставити нових будівель, а
тільки направиляє старі будинки. Загально населення робить усе "на тим-
часово" та говорить, що як би мали біль-шість зайнятися то йому в
того не треба буде:

У к р а і н і в і С у з. В парі з настанням передвітку, зва Збру-
ча поневдось не більше лядей, як голодні та обдерті холили від села
до села, щоб купити, змінити або випросити хліба /збіжжя/. Були це
різні типи. Найбільше було такі зараз з поза Збручанських сїл, що на
піхоту переходили до сїл по цей б і Збруча. З дільних околиць приїзда-
ли поїздами, де частина з них виступила по близьких районах, а друга
частина хліба халась на захід. Через лінію Підволочиска-Тернопіль іха-
ло їх подекино около 10 тисяч чоловік. Найкорше охарактеризує населення
в близьких околицях Збруча. Приходять вони тут дуже багато і це в біль-
шості жумовання /в 50%/. Вони маєт тут багато знайомих та в посеред-
ником між українцями зі ЗУЗ та СУЗ в дальших околицях у перепроході хлі-
ба. Це типи справдішніх спекулянтів; приносять масу вкрадених речей з
колігосів, або привезених з Німеччини та тут міняють. Їхно це міняють
з другими, або продають та знова приходять тут за збіжжям. Більшість
перепон їм жодних не роблять, як вже згадано, дуже багато в між ними
голоде, для якої жодна ідея не існує. Найважніша проблема це хліб і
гроші, задля чого роблять майже перегони. Місцеве населення їм зовсім
не довір'яз, хліба вже когось спеціально знає; робить з ними торг, чи за-
ймає, та розходяться. Як ві-домо, понад Збручем по другій стороні в
глибину понад 50 км. це справдішній інтернаціонал, який більшість
були створили тут вже скорше, вивозячи всіх "небезпечних" в глибину
госп. Деякі ярмі одивці з того інтернаціоналу мають знайомих по цей
бік Збруча та миро говорять про відносини, які зараз в в колгоспах. Про
нам визвольний рух добре орієнтуються. З повстанцями не хочуть стріча-
тися, щоб ті не взяли їх за сивостів; якщо особисто декого з повстан-
ців знають, стрічаються радо. Більшість жовніри абсолютно невдоволені та чека-
ють з дня на день зміни. Найбільше деяких поголосох про війну походять
власне зва Збруча, але поширюються на села по цьому боці. В тут чотири
торгові центри, в яких населення з обох боків Збруча має нагоду часто
стрічатися, а саме: Сатанів /за Збручем/, Підволочиска, Кам'янець та
Тернопіль. На передвітку більшість не робили жодних перепон, коли се-
лянство переходило на одну чи другу сторону. До Са-танова з "Іздалось"
тисячами лядей з віддалі 40-50 км. обох сторін. Тут можна було все куп-
ити. Селяни зі ЗУЗ везли збіжжя, муку та інші продукти. Населення зі
СУЗ приносило ширя, різні речі з Німеччини, американські дрібнички
і т. д. З настанням зима та по живих більшість заборонили на торг ви-
возити збіжжя; речей інших продуктів чи товарів можна було продати.
Селяни з того боку ідуть на торг переважно возами, а з тамтої сторони
ідуть на піхоту. Такі ярмарки можна порівняти до великих ярмарків у
відпустові дні за часів польської окупації. Завважається масу підліт-
ків та малі, але просять хліба, всі обдерті, брудні та голодні різними
голосами звертаються до прохожих, щоб ті їм щось дали. Як це не допомагає,
падаються від ноги та благають. В парі з тим поширене сильно злодійство
та грабїж. Ніхто на базарі не виставляє всіх своїх продуктів чи товарів,
бо тільки би їх бачив. Т. зв. худіки при кожній нагоді обробовують лядей,

забираючи від них усе, що мають; в багатьох випадках вирізують навіть разом з гріними. Це такий стан у Сатанові, Ніхволочиських і Кривинці; про Тернопільські звітовано окремо. Як вже згадувало скоріше, населення в дальших сторін СРСР та навіть в центральній Росії приїжджає поїздами. Модерно з того тут не кілька десятків в кожному селі. Скоріше приїжджає з гріними, або привозила всякі речі, які мали в Німеччині. По живих ці люди приходять у більшість без нічого та просять допомоги. В крайній ситуації з тут жінки, для яких місцеве населення з більшою охотою щось дасть. Коли такі люди приходять до хати, то хрестяться та моляться; хто не вмів молитися, той тільки зростається. Миряниці не бояться повстанців та знають за що вони борються. Руски мають страх перед повстанцями; вони стараються ніяк говорити по українськи та вдають українців. Населення взагалі їм не хоче нічого дати, переважно, це то руски. Мужики, коли приходять до хати і їм ніхто не хоче нічого дати, безцеремонно забирають хліб зі стола. Жінки українки сильно нарікають на більшовиків; говорять, що дуже мало людей працює по колгоспах, - рента не хоче працювати. Майже вся молодь виїхала зі сіл до міст. На запитання селян, чи не так довго будуть ходити за хлібом, відповідають, до доки буде та держава /СССР/. Багато говорять /переважно інваліди та воїни/, що більшовики їх знову обманули, обіцявши, що по війні кращі умовини покращать. Майже всі вірять в смору перемишу. Населення перед ними з обережністю та мало вступало в розмову, хоч присутні дуже схочні до розмов. Це вони бачуть та жаліються, що місцеве населення їм не довіряє та трактує ненавистно ворогів. Велике вражіння роблять на них протибольшевицькі листівки, які розповсюджуються в терені. Жінки гурмами стають коло таких листівок, масово читають та плачуть. В кількох випадках /Заравщина - Лубянка, Гримайлівщина - Рокосівці/ висловлюється про листівки так: "Святу правду написали про тих катів". Такі листівки зривали та ховали, щоб вдома показати своїм. Між присутніми /Котомщина, Вінниччина і Кривщина/ більшість це гарний елемент, однак значна кількість з більшовицьких агентів, що дуже насторожує місцеве населення, яке починає недовіряти навіть таким добрим. В часі війни багато українців за збруча працювали в селян по тому боці. За один день платили їм перекоїчно по 8-ть кг. збіжжя. Багато місцевих грубокірників, які набрали більшовицької землі, та які не недавно самі робили за снів, в досить безличній опосіб використовували в роботі присутніх; старались платити їм мінімально. Таким типам imponувало, що в них хтось працює та стоїть у їдню ласку. Останньо опостерігається досить невідрадне явище; населення дуже мало допомагає присутнім за хлібом. На це склалися певні обставини: недовіра, слабкий урожай, великі драчки більшовиків, пораз більше число нацистських за хлібом та рабунків, вчинки східняків і морд. Що до цього останнього, справа представляється так: це з весною внаслідок голоду, прибуло в ці сторони багато людей зі сходу. Одні навчалися до роботи на довгий час, другі на короткий, інші знову на жива. Деякі типи, використовуючи момент, ограбили своїх хлібодавців /навіть вбивали/ і втікали. Було 18 випадків грабелі та три випадки замордування наших селян східняками. Часто ночами темні типи за збруча падають на понадзбручанські села та грабують, що властяться /одежа, коні, корови, і що властяться/. З таких власне прича, місцеве населення з резервом, а подекуди ворожо, ставиться до всіх присутніх. В околиці крутиться значне число воєнних промисловців, які добре визнаються в своїх фахах /маєці, ковалі, столярі, гарбарі і т.д./ в більшість це агенти вгб. З явним ненавистю ставиться населення до воєнних, котрі ходять за хлібом. Найбільше драгує населення те, що вони приходять з цілов купом медальон на грудях. Селяни запитують їх, за що вони воювали, коли тепер навіть немають по їсти та радять їм їти до Сталіна, щоб він їх нагородував. Слід згадати, що багато східняків приходять тут з коротким зброєю, яку, після їх слів, несуть для особистої охорони перед грабелами в дорозі. Часто на залізничних станціях приходять до сутічок між проваками хліба і мід-хотами. Подекуди кінчаться це на сварці та бізці, як рівно з випадки смерті. На станції Мавомішка /Заравський р-н./ східняки, вертаючись зі збіжжям додому вбили недавно мід-хота, який робив їм перепони в їдці.

Вивідання з поїздів по кілька трунів на кожній більшій станції, це нормальне явище. Одні гинуть з причини грабунку, а другі з голоду. Дня 19.12. на станції Озірна з поїзду, що йшов з Тернопілля на Львів, скинено 18-ть трунів, що згнули від голоду. На хоробі між селами Петрів-Бунівець, Мкулимського району лежало три мішки-труни, від 25-40 років життя, які також стали жертвою голоду. Треба сподіватись морав то більшого наплыву голодуючих зі сходу. Багато з них вже тепер старантвня заляглись у наших селян, раді б роботи цонебудь, задля куска хліба.

Х а р а к т е р и с т и к а н а с е л е н н я з 1 0 У С. Треба ствердити, що психично та морально відрізняється воно багато від населення по цей бік Збруча. Внаслідок внаслідок повстань між ними нахил до чогось злого, бо зі сторони більшовиків одержують майже все зло. Стани вони немаче ті автомати, які з похурою головою /старші/, або з піснев та гульнею /молодаї/ виконують то, що їм призначують. Останніми місяцями нуро цей - змінився. Починає бунтуватися душа кожного з них; бачать, що неможливе їм даліше перебувати в таких відносинах. Майже всі вірять в скору зміну; вірять в те, бо того дуже хочуть. Видумують різні теорії та умишляють реченні війни. Це аналогічне явище, яке зараз є в СУЗ. Однак як уявляють собі ту зміну, по уявці більшовиків, трудно збагнути. Вільність про те взагалі не думає; хоче лише упадку більшовизму, який зробив з них небраків та створив перед ними наріво 1938 р. Той "хтось", що мав би настати по більшовизмах, не ясна. Не можуть бути "свідерівці", американці, англіїці чи не хтось інший, ходять їм тут в перші шіри про поправання їх квітцевого рівня, той буде "світ", хто дасть хліба та змогу жити. Згора зазначує, що в деякій частині з них вуртують і даліше симпатії до більшовиків; таких мало, однак є, що ота-но тим товчком, що змушує населення думати про зміну? Поперше всі знають, що найгірше в усьому світі живеться народам у т. зв. ССРР, подруге, за-вельсь на сподіваннях на краще життя по закінченні війни, і по третє, голод, який зараз там є. Українці зі СУЗ оеред українців зза Збруча тяматься симпатизувати. Їм імпоує zorganizованість, твердість та меккі на-ліки до доноацтва, деякі з них кажуть, що тут колгоспів не буде, тому що населення не хоче їх та бореться проти них. Кожний охочий не боїть-ся говорити перед українцем зі СУЗ про всі справи; він з переконанням, що цей більшовикам не донесе. Про являсь фермент на шкіру скань внутрі т. зв. ССРР вони не вірять; оневідають про сильне напруження, розбої, вбивства, однак це все лише один великий хаос, який в далекій від пев-ної, наміченої мети. Цей хаос має лише хвилиний чи радше перехідний характер та проявляється різно в різних місцях. Причини його-це нужда та деморалізація, яка оіанувала більшовицьку державу. Едеморалізована верхівка, але і едеморалізовані маси, які в такому стані нічого кращо небезпечного не можуть створити для сталінської Росії. Це елемент, який скоро вибухає і скоро гасне. Безвине недовіря в"яке руки воім тим, ко є проти сталінських велимок. Багато з тих, що примиратва пухнуть з голоду, викладають більшовицям для своєї підлої роботи на СУЗ. Ні осло-няки, хоч і впрямні ненависть до них, йдуть та роблять одину роботу, значчи, що голодують і примиратва з голоду вони і їх рідня виключно через Сталіна та його бандітів. Не можна сказати, що такі люди не зда-ють собі справи з своєї підлої роботи. Виправдання звичайне: "Я знав, що то зло, але мусів, бо гинув з голоду". Злішвидований агент зі СУЗ, просив у будучому заохікуватись його малолітнім сином /показав адресу/ та не згадувати чому, який був його батько, і за що згнув /слова агента були шіри/.

Деморалізація, яка вже процвітала в більшовицькій Росії, та яка оскрі-пчилась підчас війни і по війні, доходить тепер, внаслідок голоду, до до вишого ступеня. Був такий випадок /провірений факт/ в селі віддале-ному 40-50 км. від Збруча: Вернув син колгоспників з Німеччини додому, який оув забраний се в 1941 р. на роботу. Вдома, не заставив батьків, які були в той час в колгоспі, няг на пліку і звонув. Батьки /60-70 pp./ вернувши додому, заставив вхати сина та його не пізнали. В старолі зро-дилась думка вбита того "незнайомого", бо він певно дуже багатий /мільна наліз, гарно вбраний і т.д./ Урадила зі старим таке: запо-ть незнайомого

придержанть до ночі а тоді встать. Тому, що колгоспники не мали самогону, пішов старий на сусіди його позичити. Коли вертав з літрою самогону, сусіди, який бачив, що вернув його син, сказав: "Для прийаття сина варта і дві літри самогону". Старий, не сказавши ані слова, побіг скоро додому. В хаті встав... на доківні сина з відрубаною головою а над ним його матір з закровленою скарпою. Старий збожеволів а стару заарештовано та суджено паралічно в тому в селі. На розправі вона поводилась як півбожевільна, кричала на більшовиків, що вони кати до того ковели людей, що вони зробили з людей звірів. Але самий вигляд деякого з тих людей, вназус та каже сподіватися від них, при всяких обрешативних моментах, різних негативних вчинків. Це люди, які привикли до того більшовицького розмаху, в таких обставинах, що зараз заіснували, в таким же розмахом виринуть все, хоч-би найгірше. До цієї категорії належить переловом міський елемент. Він здалека хитрий та виттєзарадний, як елемент сільський. З того елемента рекрутується ті, що граблять населення по ярмарках, робляють своїх гододних односельчан в полздах та викраються вночі зі зброєю в руках до хат наших селян. Вони таким обробникам і чого не внодять робити мні благородних, новинних та робити великі хрестки руком, починає від чола, окінчавши німче черева, просячи у наших селян хліба. Вільше киро та без пересаді поступає сільський елемент, який тимсамим з'являє собі прихильність та довіря місцевого населення. В нього задержалося це частинно почуття свого українського "я", нероз'ядрена до остайників більшовицьком мораль і т.д. Найбільшою популярністю між нашим селянством тішуться українці з Вінниччини. Збагнувши це всі інші, що приходять тут за хлібом, і тепер вже всі з Вінниччини /мають напани зхід Москви/.

Українці - переселенці з і з а х о д у. Не малу роль в відносинах, які зараз повстали на тому терені, відіграють українці-переселенці. В деяких районах число їх сягає до 25% населення. Дуже мало з вони розмінені з одних сіл разом. Переванно з вони розмінені з кількох а то з кільканадцятьох сіл разом. Найбільше західників з в прьєбручанських селях, де, як відомо, польський уряк сильно був ободив поляками; етан тут в деяких районах хитався в 50% як українців так і поляків. Українці-переселенці з з таких околиць: Перемишль, Лембачів, Лява Руська, Грубешів, Сокаль, Ярослав, Сянін, Томашів, Угнів, Горлиці, Кросно і т.д. Частина з них приїхала ще минулого року осіню, а більшість того року всеною. Деякі приїхали допрьєговані більшовиками, однак значна частинна "освідомлена" сталінськими бандитами та "польським войском" прьєбує тут майже годя, нічого не забравши зі сьобом. Національна свідомість переселенців різна. Частина з них це дуже гарний елемент, який подекуди переважає в тому відношенні місцеве населення. Ідея визвольної боротьби йому не чужа, повстанці для нього не з новіста. Видно у них велику кеттєву зарадність, вміють краще господарити, як деякі місцеві, краще обробляють городовину, виправляють шкіри і т.д. Самі білі, однак, сяк-так устаткувалися, мають собі раду. Ободарини, серед яких ті люди знайшлися, були досить невідрадливі. Знайшовши собі за сусідів невиробничий національно елемент /були співиктєні польських сіл та міщанці/, які подекуди дивилком на прьєбувах не інакше, як на західів, - українці зі заходу почувалися досить погано; обставини сараз покращали, місцеві побачили, що це люди заїди, а краці від них. Друга частинна прьєбувших, це елемент малонаціонально свідомий, однак споро зорьєнтувався, хто такий більшовик, сидить спокійно, обсервує, що діється довкола нього. Третя група, назвавши скромно - голота. Захоплена більшовицькою пронагандом, нетіда на крилах до "рай", мов, не дай Бог, цей рай від неї не втіл. Вона з в великих "ласках" у більшовиків. В заміну за свої іпопиймені господарства, одержав тут цей елемент добрі будинки, землі та гроші. До тих людей не можна бачити, що вони знаходяться в більшовицькій діюкості. Це зовсім інший світ. Пятинна, забави та гульки тут на денному порядку. Ці люди це явби явсь упривілейсована міста в СССР. Більшовики покино додержувуть свого слова, мають стільки збіжжя, скільки вони там залишили та засіяли. Деяким більшовицька влада дада навіть і 50 цент. зерна. Місцеве населення дивується, говорячи: "В себе /тобто на Сході/ мали б ціле село чим обділити, а тут одному

6

дають. Бою мене собі не вказ справж, бо більшовики прибули на роб-
нять водно. Лиски, вони лише звертають частково те, що ті залишки на
зиход. На селяни не може собі навіть уявити, де те у більшовиків
набралося тільки почуття людини. Ахидники не сприймають по-своєму;
ім належить, тому ім дають. Друга справа, що більшовикам нічого не
буде перешкодити поступити нізнім з тим елементом, як куркуляки. Цей
/остання / елемент далекій від вільної боротьби. Про неї він мало
знає, або взагалі нічого не знає. Сіяла йому зірнула зі сходу і він
до неї приймає, як три царі до рудавому. Однак останніми часами, ми-
мо того, що все зацікавлені самогоном, починає відкрити очима та сам
собі не в рить, чи він бачить ними чи ні. Ого побаривші очі бачуть мее-
м су промаків зі сходу за хлібом, бо мимоволі дають йому притоку заста-
новитись. Переважно сий цих людей в при "стрибках". Початково посту-
пає вони не враже більшовиків. На кількох розбиттях таких станиць та
при певному впливові, як місцевого так і перебуваючого населення ці "стриб-
ки" опам'ятались та тепер з майже зовсім відмінні. Треба сподіватися,
що більшовицька дієвість опам'ятає тих хвердробих, однак не всіх.
Переселенці зі свідомих сіл держаться разом. Місцеве населення троніч-
но порівнює їх до квітів, бо вони дружно стоять за собою. Таємниці
між ними не снують, як знає один, то знають всі. Як кажуть, враже від
своїх не бояться, більше з стримані перед місцевим населенням, а це
до них ставиться також з резервом.

Н т е д і г а н ц і я. Схарактеризувати нашу інтелігенцію доволі
важно. Поперше, що цієї інтелігенції дуже мало і не легко в неї стрі-
чатися, та подруге розбита вона географічно, або в хорошому середовищі
робиться для кожного недоступною та поведердженою у висловлюванні своїх
почувань та поглядів. Коли скорше завважувалося велику різницю між
інтелігенцією міською та сільською, з причини певних середовищ, які
впливали та впливають саме ту різницю, сьогодні ця проблема не актуаль-
на. Різниця між міською та сільською інтелігенцією майже не добачаєть-
ся; моральний та психічний стан, як в одній так і в другій, аналогічний.
Що саме вплинуло на зрівняння цих явищ? Треба зазначити, що до кінця
1919 р. безумовно інтелігенція сільська далеко вище стояла в тому від-
ношенні від інтелігенції міської. Вона не відірвана від того здорово-
го життя, що мимо всяких бур та гроз, розвивалася та вріцпав, - чулася
добре. Актуально відчувала, що її місце тут, а не інше. Зачили своїми
очима боротьбу, про яку по містах та місточках творили легенди. Насту-
пив 1920 р., а з ним змінилася і тематика української вільної бороть-
би. Повстало строге підпілля; повстанці, вислідок різних провокацій,
почалися ставити з резервом до всяких "своїх" учтивців та свяденків.
Не оминуло уваги і тих останніх; дивувались, випитувались про при-
чини, а остаточно може були і бдолодені, що так є. Моральний стан їх,
передовсім свяденків, попередньо не був високий, однак вони старались
таким творити, а ми котили його таким бачити. Фактичний стан їх було
дуже добре познати в середині цього року, хоч правдиві прояви, що його
характеризували, виходили на день світло далеко скоріше. Кризь пальні
дзвонів українського народу на перехід наших свяденків на православ'я,
розуміючи добре, що робили вони це від пресією, однак не хоче дивитися
через рожеві окуляри на їх поведінку та моральний стан, тим більше, що
мають вони ще сьогодні за собою ряд темних сторінок, та мимо того
вважають себе дещо духовними провідниками українського народу. Нонят-
тя смішно, але правдиве. Уроїлось їм, що вони "мізки", які переважають
усіх і всіх, та що на їх вчинки нема критики. Бо хто ж після їх думки,
може їм собі замкнуті. Перехід на православ'я? Не ж було там, що му-
сло статись. Чи ж вони мали залигати на "потягу" шкорошари народних
мас? Чи може в тут щось дивного, що церковні проповідники заміняли вони і
на аг та і інші більшовицькі пункти? Такий час настав. Ясна справа, що
більшовицька "прогресивність" не залила їх на боці. Вони немаче живий
труп з замкненими очима та викиреними зубами примають з "духом часу", -
радіють, що висетіють. Ероз через буриться в ходіні, коли ті тинь,
вдають, що не бачать, в яке багно котяться вони та тягнуть за собою
черву. Іх ніхто не розуміє. Бо чи можуть збагнути їх "інтелігентну"
думу повстанці /подекуди "парубки з ОУН"/? Явби так мольниківді то

вона би справу інакше трактувала.... інше.... Які люди мали би доброго партнера до здійснення більшовицьких заходів; медальків, практику вже мають... Покищо явно агентурної роботи, поза кількома великими, не видно. Ті, що пішли вже на агентурній шлях /Лорон, Грідай - жидозечки-на, Шинкав - Новосіллянка Інаї/, не перебирають ні в засобах ні в методах. Дослідно виконують явно це все, що доручує їм більшовики, а то й проявляють не свою ініціативу. Про учателів згадує на іншому місці. Мисля інтелігенція свого обличчя не змінила. Не маючи потреби отримувати з осягом, з пасивна, та мовчки виконує обов'язки. Відносини, які є по селах, і в не з байдуже. Подекуди, в часі підйому та покривання політ-ситуації, перебівають до повстанців, щоб відержували, бо вже скоро буде перебіг і т.д. Про українську інтелігенцію зі СУЗ можна сказати дуже мало. В більшості з не туди навіть дещо з покров "радянської лівини", в яких іноді в критичні моменти відзивається своє національно "я". Більшовиків не хоче та велику певну ненависть до москвичів, однак це розумів вона ідею визвольної нашої боротьби, сказати годі.

11. БОЛЬШЕВИЦЬКЕ ВІДТІСНЕННЯ

В І В Д О Т Н К Г Б / мід і мго /. Робота більшовицьких поліційних чинників полягала передовсім на боротьбі проти українського визвольного революційного руху. Не зважаючи на це, до літня пори, вже згадані чинники пішли цілою парою та всіма різними методами до ліквідування українського підпілля. В першій мірі запрягли вони до своєї роботи сотні сексотів та агентів, яких у кожному селі не бракувало. Методи боротьби нігб майже не визначалися нічим новим, щоб не було знаме провідним чинником СУЗ, хоч правда, що ті вони "трійки" не були не знамі по всіх закутних терену. В парі з боротьбою проти українських повстанців, сталінські поліційні чинники застосували сильний терор супроти мирного населення: тероризовано та раблено всіх, чи хто супроти них "провинився" чи ні. Більшовики старалися в першій мірі зломати населення на хуор та загнати його в такий еліний кут, щоб йому взагалі відбаглось у чомуньбудь допомогати українським повстанцям. Якими методами послугоувалися поліційні чинники в боротьбі проти українського визвольного руху: засідки, провокації, провокативні відділи, масове арештовання цивільного населення, маса розвідників, які реєструвалися найбільше серед громадян зі СУЗ, хитрої, підслухи, сексотів і інше. По можливості буду старатися охарактеризувати і вірно зобразити роботу нігб, яка мала свої автономності в звітному періоді.

Старий метод нігб - засідки, - були й на дальше практиковані не в більшій кількості, як попередньо. Більшовики видно прийшли до висновку, що засідками можуть багато зробити в боротьбі з українським підпіллям. До того їм сприяв літній час, який для засідок має добрі та злі сторони. Такі засідки можна було стрінути на возному вроді, чи можна там було сподіватися чи ні: в селлах, за селлами, на полях близьких і дальших, на хуторах, в лісі, під лісом і т.д. Мена річ, що найбільше нігб було активне в околицях, де був більший підпільний рух; однак часом застосовували засідки і там, де на кілька сіл було заведо 3-4 повстанців. Видно нігб думало прочисувати цілі сіела або окремі с-ела, щоб, зникаючи повстанців з тих околиць, мати спокій з тими селами, бо повстанці в інших околиць, після їх розсудку, не будуть мати змоги закріпитись у тих селлах, не маючи знайомих серед цивільного населення. Подекуди, хоч робота з нашої сторони була дуже обмежена, однак більшовики робили в тих околицях сильні засідки. Були випадки, що зогляду на засідки на більшу селлю, забирались тих кількох людей, що були на тому терені, та передавалось в інші околиці, то мимо того більшовицькі засідки не зменшались, але раз-у-раз були роблені в тих чи інших місцях у тих околицях. Часто під ряд і два тижні нігб день-у-день робило такі засідки, аж вкінці давало спокій, щоб знову зорієнтуватися, чи знамі йому повстанці базуються дальше по тих селлах і мена біля ді. Засідки більшовики практикували робити по кількох людей, але в багатьох місцях нарає і це злізало, де і яка кількість більшовиків брала участь у тих засідках. Приміром, в селі гарнізон в часі 40-50 чоловік потрапили зробити около

10-12 засідок. Як чому могли бути ті засідки? В місцях, де більшовики сподівались, що може переходити по кільця повстанців, давали переважно по три дери, узорюнки найбільше в десятизарядки найновішого випуску. Подекуди ставили двох, а то й одного чоловіка, сподівались, що туди можуть переходити однією запарилькою, чи навіть повстанці. Друга справа, що такому більшовикові, в разі потреби, на поміч прибігали найближче розложені від нього його товариші. Таким селом не можна було пройти, бо на кожному кроці ви стрінули більшовицьку засідку. В селі, де більшовики сподівались стрінути більше повстанців, давали на такі засідки переважно по 7 чоловік з одним кулеметом. Кличком, яким вони найбільше послуговувались, було м'явчіння kota. По полях, під селами та в лісі який застосовувало іншу метулу. В перші дні давали тут на засідки більше людей, як по селі, брали зі собою більше кулеметів, що відграваля велику роль на відкритому терені. Де робили більшовицькі засідки, все можна було знати, бо діяли за собою витовчені місця, солону, паші і т.д. По полях переважно робили засідки, на перехрестях доріг, по доли-нах та інших місцях, де сподівались, що туди переходитимуть повстанці. Зрештою, важко було збагнути, де така засідка може бути, однак місцеві повстанці інтуїтивно відчували, в якому місці така засідка може бути, і де ні. Повстанцям в чужих сторін через такі терени, обложені засідка-ми, важко перейти. По лісах робили засідки в тих місцях, де мали доназ, де там можуть бути, або переходять туди повстанці. Засідки по лісах застосовували у більшості днями, ночами рідше. В багатьох випад-ках більшовицькі піхотні автоматичні піхоти, обсаджували перехрес-ні дороги в лісі та цілий день сиділи на засідках. По витовчених міс-цях можна було зорієнтуватись, що на одному місці не було їх більше 3-4 чоловік. Кожна група мала кулемета. Свої місця засідки накували маломанним гіллям з дерев, через що підпускали повстанців на кілька кро-ків до себе. Кінні засідки в лісі були для більшовиків більше успішні, як нічні. Однак знав кілька випадків, що більшовики, пустивши повстанців поміж себе, нічого їм не могли зробити та повстанці виходили ціло. Вночі найбільше застосовували засідки в місячні ночі. Кожна повстанець знав, де в місячну ніч дуже важко пройти терен, де з засідки. Подекуди більшовики /переважно на полях по зібранню сбіжжя/, крім піхотних частин, мали ще інші частини, щоб об'їздити та перетинати шлях від-ступавшим повстанцям. Місячні ночі мають не ту ходатню сторінку для більшовиків, що вони здалися вже завважувать перехожих повстанців, та хочеш ці в мивали їх, то вони потрапляють перебігти по станиці оддалеки, та зробить засідку там, куди повстанці переходять. Особливо дуже небез-печно було переходити полями, коли на них стояли кози зі збіжжям. Кра-че повстанцям для переходу були темні ночі, бо хоч й поїхали на засід-ки, то в більшості виходили ціло. В таких випадках більшовики практику-ють безперервну освітлення терену ракетами. Був випадок, де двох пов-станців поїхало вночі під обстріл 40 більшовиків /випадок, що піднімали-ни тут вночі прийдуть/; один з повстанців був убитий, а другий ранений, вирванець з окруження. Лімаю, що більшовики тоді випустили 75 ракет.

По лісах приворочують газани та пастушак сексотам робити знаки у відповідних місцях: на роздоріжжях, коло криниць, зчіпляти гілля за гілляку на стенках і т.д. Переважно такі функції виконують пастушки-сек-соты, бо мають до того дуже добру нагоду: прыганяють раненько худобу до ліса та венуть її ввечерю, коли вже ніхто з цивільного населення не ходить по лісі. Таких сексотів дуже легко можна виланети, бо в вони слідуєчого дня раменько в місцях, де поставили знаки, мусять бути, но-бо пров'яють чи справді туди хто вночі не переходив. Коли повстанці з обережні і мають хоч трохи обсерваціонного дару, скоро розрізнять у лі-сі кось несприродного від природного. Не все можна знати, зроблені сек-сотами, завважети, особливо в темні дозвілі ночі. Найвправе тоді обсер-вувати терен поред заходом, або зараз таки по заході сонця. Треба одно знати, що майже кожен сексот не піде в ліс по заході сонця, і коли до ті того часу нема знаків, то вночі їх ніхто не зробить, хіба були б тут більшовики.

Останніми часами почали більшовицькі застосовувати такі методи: в роз-вовспірованих господарствах, або в таких, де сподіються, що заходять

там повстанці, непомітно заходять до будинків та чекають чи хто не приходить. Неосторожні повстанці можуть їм навіть живими потрапити до рук, якщо зайнуть до тих будинків. Було кілька випадків /Гримайлівщина, Підводоччина/, де більшовики перебралися в цивільне вбрання, брали зі собою коротку зброю та йшли вечором в село. Ходили по вулицях, обсервували та приглядалися перехожим людям. В деяких випадках кидалися на цивільних людей /думали/, що це повстанці/, думали горло та в'язали руки. До такої роботи ніхто підбирав людей фізично дуже сильних, які найбільше ходять по одному. Облас на села через літній період майже не було. Застосовували більшовики час-від-часу ревізії в деяких господарствах. Ревізії були дуже основні. При ревізіях практикували такий метод: в одних господарствах викидали все збіжжя зі стога, а по горішках зовсім не журили. В сусідніх зараз там господарствах по стогах нічого не було, а складали все солому з горіш. Ревізії практикували вночі та вдень. В кількох випадках вислали непомітно одного зі своїх на горішки, а пізніше на це саме горішке послали господарів з дямцем, щоб дивилися, чи нікого там нема. Такий стал.ський банкет владав повстанці та просив господарів, щоб ті не говорили більшовикам, що хтось є на горішці. Переважно селяни відрізняли таких банкетів від повстанців та скоро їх демаскували. Виясно на кожному кроці, що більшовики перебрали ініціативу зовсім в свої руки, через те, що рях повстанців дуже змаліли.

Б о л ь ш о в и ц ь к і п р о в о к а ц і ї п р о в о в а - т а в е і в і д і л е. Більшовицькі провокації були застосовані безперечно в більшій мірі, як у попередні місяці. Кожен район цього не застосовував різночасно, а якщо різночасно то від себе досить віддалені райони. Було вже кільканадцять випадків, де ніхто під покриттям СВ арештувало переважно дівчат та брало їх до п'явниці /ніби кривілки/ зі зав'язаними очима, ніби на слідство. Тут більшовики накидалися на них, що вони є зрадницями, та що доносять більшовикам, про тому поводилися досить брутально та викликали при допитах сиди /Гримайлівський та Минулинський райони/. Поденуди переверчували назву СВ та розширювали ці букви як "Служба України". В тому випадку нігде більшовикам не поїздили та вони нічого не скористали. Таких дівчат по "слідство" знову виводили зі зав'язаними очима, та поводилися так по селі, розв'язували очі та пускали. Кілька таких випадків було і з молодими жінками-підлітківками 14-16 років. Хотіли вивідати чи додому їхніх батьків не заходять повстанці, брали цих підлітків та приводили переважно над глибокі криниці і страшили, що втоплять, коли не скажуть правди. Рівнож у кількох випадках прикидалися повстанцями та питали у підлітків за набоями і т.д. В Садзавецьких місцях /Гримайлівщина/ часто ніхто-то підходив до пастушків та вдавали повстанців, мовляв: вони прийшли здавати /Тернопільщина, Збаранчина/ а тут нікого не можна віхитати та нема нікого. Може пастушки знають, де є "наші хлопці", бо вони хотіли б з ними пов'язатися; може би пастушки вивели зі села їм хом'я харчів, бо до снігів вийшло вечором підійти, бо всіди засідки. Не було випадку, де би більшовики перехитрили пастушків, хоч і часто їх били і страшили. Дітяра взаємно ставала в своїй обороні та підносила такий крик, що більшовики здавали їй опокій. В підлітчих селах, переважно в сільських, іні, приходили більшовики до наших селян обмочені і та обтачані і, вдавчу повстанців, просили їсти. Звичайно населення нічого не хотіло давати. Тоді більшовики приблизно походилися так: накидалися на дяків та при тому їх били і говорили: "Най то який трафіть, чоловік страждає за Україну та голоден як той пес, а нам дякливо си... си їсть кабана і п'є самогон та спить під берізою коло вікна. За таку голоту не варто вставати, хай зараза їде в колгосп". В деяких випадках зовсім по-людському обходилися з населенням, мають свої всіди та поступають так, немов би це справді повстанці. Приміром: "Друже провідник, чи можу вийти на двір; треба змінити "ночя" зі стійки; дячку окрутить кимче дямцю, щоб голота не побачила світла; тітко заслоніть крає вікна, бо тут є ще шпара". В хаті говорять майже шепотом. "Провідників" добирають собі переважно цуплої будови, блідих на обличчі та в цивільному вбранні. Такі "провідники" не п'ють самогону, навчають наших дяків конспірації, говорять, щоб не писалися у колгоспи, не здавати контингенту; переконують дяків,

но більшовики незабаром розлетяться та придуть "наші" за границі разом з американською армією. Було кілька таких випадків в терені, однак такі штуки робили епізодично не з району, а перебувши з області. Було три випадки, де випад під покривом повстанців відбуло арештованих - у всіх трьох випадках німак /Мікулинський, Гримайлівський, Збаражський райони/. Невідомо чи втекло в "повстанці" захочили автомобілю зі зброєю, навадилися на неї з лайкою, що вона більшовицька бо їдуть з німакостамк. Німак старався доказувати, що вони з більшовиками нічого спільного не мають та що власне вони з арештовані. Однак це не був аргумент для "повстанців", вони домагалися від Німак, щоб ті доказали, що вони справді не з радниками, а допомагали українським революціонерам. Німак з Гримайлівського району видно зорієнтувалася, хто це ті "повстанці", бо по ті відбитті не було жодних наслідків. Однак Німак з Мікулинського району з Збаражського району всецільно повірили, що це повстанці, та сказали більшовикам про все, що знала. В Мікулинському районі з цієї причини згинувло двох повстанців і дві німак було арештованих. В Збаражському районі згинув один повстанець та заарештовано кілька дівчат. В терені були повиником провокаторами більшовицькі групи, які діяли всесмі під маркою українських повстанців. На воєнні такі групи це буденне явище. Групи оперували в терені під маркою українських повстанців, однак між населенням повохлилось майже відмінно одна від другої. В Мікулинському районі група в числі около 50 чоловік вдала перек населенням, що німак з більшовиками та бійці говорили між собою як до населення по-українськи. Знову, німак забувалися, між собою говорили по-українськи, але в такий спосіб, щоб хтось з цивільного населення почув це. Це виглядало, що це справді не з повстанці, які перед населенням конспірують. Поводження цієї групи було досить тактовне, з населенням поводитись можливо.

Група, яка оперувала в Збаражському районі говорила між населенням, що співпрацює з Карпат. Мала між собою "пропаганду" та "СВ". Своєю поведінкою старалась скомпромітувати перед населенням український повстанчий рух; квартирувала в лісі та по селах. Як по кількох днях всі доконалися селам та знали, що в лісі стоїть сотня "повстанців". Свої побут в селі зовсім не конспірувала та між населенням поводитись, як справжня провокативна група. Бійці вимагали від населення неможливих речей та загрозили будь-якими карями. Коли дядьки були бунами, говорили, що карать їх українські повстанці, бо з такими каками тільки годі. В лісах забирали все, що їм лише подобалося, а як хто реагував хоч словом, зараз немилосердно били. Непри тім, де квартирувала та група, всім більшовицьким арештовували селенку з села Скингівка. Нечайно селенку зі сторони ліса стріляли більшовицькі втікачі, а "повстанці" забирають арештовану. Веруть до ліса та протекують. Арештована віраць, що дісно зниклоється в лісах повстанці та вказує їм кілька своїх дівчат. Другого дня провокатори біють з арештованою до ліса де перед заходом сонця. "Несподівано" намагаються не яких більшовицьких провокатори "панічно" втікають, а більшовицьким арештовану забирають зі собою. Після певних днів ця провокативна група підлягає безпосередньо обласному швид. На воєнні вона широко відома, як провокативна група "Камінь".

- Склад того провокативного відділу слідуючий:
- Командант групи - командант групи. Яким Петро з Миліпронетровська, уроджений 1924 року, але виглядає на 30-ть літнього; високий, шати, кругле лице, сиволосий. Був соте ним УНА, а також командантом канцармерії.
 - "Новочин" - заступник Гонта. Герасимчук Михайло походить зі Луцтва та віком около 30-ть років; середнього росту, шуплий, блондин.
 - "Камінь" - член штабу. Якович Левко походить з Крем'янця, має около 35-37 років; високий, брудний, подовжене лице.
 - "Гнат" - член штабу; середнього росту, шати, худий, років 35-37.
 - "Дьонька" - джур Гонта; шати, середнього росту, років 19-20.
 - "Грига" - командант "отделення"; вище середнього росту, блондин, кучерявий, років 25-26.
 - "Шуляк" - кулеметчик, походить з Дедеркальцинік, має 30-32 роки; вище середнього росту, сильно збудований, шати, кучерявий, блондин, страшний на ім'я.
 - "Зурик" - кулеметчик. Походить з Крем'янця, має 25-26 років, низький,

сильно збудований, шатин, на обличчі шуплий.
"Ірац" - кулеметчик. Має 20-22 роки; низький, чорний, лице темне, -
кругляве.
"Уоїк" - стрілець. Має одоко 30 років; низький, шатин, під оном має
синій шрам.
"Денатай" - стрілець. Високий, шуплий, на обличчі повний.
"Губа" - стрілець. Має одоко 20-21 років; чорнявий, лице округле, силь-
ної будови.
"Воїн" - високий, сильної будови, шатин, дуже кучерявий.
Зазухін - молодший лейт. Зв'язковий до області, руский, низький, блон-
дин, досить десь та має одоко 30 років.
Крім тих є ще одоко шість стрільців.

Цей відділ порушується звичайно ночами; зашкатулюють під маршо
повстанців і при тому стараються довідатися від господарів, де перебу-
вають підпільники. В марші йде трьох стрільців наперехі, за ними стрі-
лецьким рядом повний рій, а за ним рота роя, з якого з передня стекає
Тактика їх така: кількох стрільців арештують підозрілу ім особу та
ведуть її в сторону району чи гарнізону. По дорозі рота відділу робить
засідку, "відбивають" арештованого та ведуть на хутір чи до ліса. Тут
доставляють дану особу, як "повстанці", та зашкатулюють її сексотом. Ареш-
тований старається всіма способами доказати, що він є чесним чоловіком
та поклажується на деяких повстанців, які заходять до нього і т.д.
Коли провокатори деже від арештованого вивідають, демаскують себе і
вже як більшовики допитують далше. Між населенням ця група поводить
так, щоб підорвати авторитет українських повстанців.
Дальшим головним чинником, на якому мав операз мрок роботу, це сексо-
ти. Сексоти це різномеротний елемент, якому треба предивлятися з кіль-
кох сторін. Кого більшовики зловили на цей гачок /відписання заяви/,
цей немає права вирятися з їхніх лабет. З тут люди чесні, безхребетні
ники, вислужники та найменше ідейних комуніотів. Не буду характеризува-
ти продиноких цих груп, бо це вже пераз робилося в попередніх звітах.
Елемент, який був змушений під терором підписати заяву ошаробітництва
з мрд, доносить дуже мало і те дрібниця. Всеціло більшовикам пішов на
руку елемент продакний та ідейні комуніотки. З кого рекрутується цей
продакний елемент? Це переважно "негли" жінки, яких більшовики викорсто-
вувть у розвідній роботі і на тлі сексуальному. Це повлі, що стратили
вже гідність у потутті овозі чести та пішли з калемутною річкою. При
випитті їх та зловлення, вд-арть несвідомих, немасних та ошуканих
инвд-юстами. Піказо, що кожна з них змєнаєла собі роки. Коли зашкатулю-
вано, нашо це роблять, - дайана відповідь, що вона думала, що повстанці
будуть з ними заводити любові, а коли довідатся, що вони вже стар-
ші, певно ніхто на ошоче. За зашкатулення, чому власне думали, що повстан-
ці саме так будуть поступати, - відповідь звучала: "Якщо инвд так посту-
пає, то певно так поступать і повстанці". На чому полягала робота сек-
сотів за цей час? Помимо всяких доносів та обсервацій, які вони прово-
дили на даному терені /що вже як найте добре знає всім/, зашкатулювали
не в овоїй роботі таку тактику: коли такий сексот у якийсь спосіб
зорієнтований, що в якийсь хаті кватирують повстанці, повинен на хоро-
зі мене того господарства зловити кілька комінчків /умовлено з инвд/,
які для звичайних людей є непомітні. Радо гарнізон чи більшовики в ра-
йоні переходять дорозами та бачно стежать за такими знаками. При дошо-
мові сексотів инвд часто старалося вивідати, де тамі чи інші повстанці
базуються. Приміром такий сексот пускає поголоску, що тамі-то повста-
нець згинає та подає відлеглу місцевість, в якій справді хтось в повстан-
ців знає. Говорить це переважно з ирєвними чи звичайним повстанця та який
обсервує, яке враніння на них зробить ця поголоска. Коли родина не знає,
де повстанець перебуває, - виникується, куриться та плаче. Однак, коли
знає, що це неправда, про що говорять сексот, відповідь сексотові бай-
дує і мало буде цікавиться тою історією. Сексот зараз орієнтується,
що цей повстанець перебуває деє недалеко дому, або в школиці. Часто
сексоти пускають поголоски, що деякі повстанці зголосились до більшови-
ків. Якщо рідня чи близькі повстанця не знають, де перебуває цей

повстанець, при найближчій нагоді отримувалися з тими сексотом, розвину-
 ватимуть про цю справу, або взагалі не будуть приходити, коли знають,
 де перебуває повстанець. По тій сексотів знають, чи ті люди мають кон-
 такт з тими повстанцями, чи ні. Нераз вже дивно як то сексотів розпускають
 поголобши, не десь там утік якийсь повстанець /переважно провідники/
 та мав би піти в таку то сторону /село/. При тому обсернує свого спів-
 бесідника та старається в тому напрям вивідати, де такий повстанець
 міг би зникнути свій осідок. Кома річ, що такі матеріали сексотів одер-
 жувть від нього, яке інформує їх про те, що знає та дає дальші напрямні,
 як поступати і на що звертати увагу. Провідні організаційні чинники му-
 сять бути обережні, та не лише самому конспіруватися перед населенням,
 але треба конспірувати ім і їхніх людей. Муд дуже часто орієнтується,
 які боєвики кодо якого провідного осередка знаходяться. Часто випадок
 воно на слід того осередка, а причиною конспірування кур'єрів чи боє-
 вників. Було ряд випадків, де сексотів побачили таких людей і зараз у
 тієї околиці потім повстали сильні ревізії та акції, хоч скоріше взага-
 лі було спокійно. При зустрічі з повстанцями, такі сексотів прикидають-
 ся дуже добрим, хуку віддали б за справу, запрошують зайти до них та
 пропонують виконати в них кріпівки. Але в час не зорієнтується на їхньо-
 реального більшовицьки напрямку. На роботу сексотів впливають дуже часто по-
 ді на міжнародній арені. Коли масовення починає більше говорити про
 війну та про скорий упадок більшовицьки, сексотів втихають. Однак, якщо
 заводиться на дошки "мир" то маса тріпотить духа, сексотів відносять
 голову та роблять дальше свою роботу. В часі переходу по терені, стрі-
 чив я одного сексота-агента, якого держить дуже політична ситуація,
 яка зараз є, від того, щоб не піти задалеко в співробітництві з больше-
 виками. На його рухах та фізіономії видно, що він є з покров тих, по
 "вільмили би з матері воюю корону", однак за китрий та мудрий, щоб не
 лезати собі "сиртки" на майбутнє. В часі облоги наш село молиться, кля-
 чучи перед образами, щоб більшовицьке не знайти кріпівки, де сиділи пов-
 станці, про яку він знав. При іншій політичній ситуації такий тип пішов би в
 всібіло тим шляхом, яким започаткував, бо для нього можна ідея не існує;
 він хоче лише "жити". Сексотів такого покров в терені знаходиться чимало.
 Велика "сталіновських хіт" майже зовсім-м припинена. Комуніст нам
 облянив є перед такими обережний, хоч правда, в часі зник їх досить кру-
 тилося в терені, а переважно в надзбручанських околицях. Тепер больше-
 вика присилає демо розумітих, як попередньо, але знову як не таких
 то, щоб їх скоро не можна було розширвати. Для орієнтації проточу
 такий факт: у Тримайдівському районі повстанці зловили двох таких сталі-
 новських розвідників /14-15 років/. Один з них дуже скоро заломився,
 в другий держався сильніше; оба українці зі Сув. Подорозі в ліс, один
 з них, думавчи, що мав до діла з більшовицькими, чванився своїми подвигам
 ми, яких було не багато. Ший час "примилувався" до "лейтенанта"; зі
 значасними стрільцями не хотів навіть говорити. Однак, коли прийшли в
 ліс, то він не туг побачив і "капітана". негайно покинує "лейтенанта"
 та причепився до "капітана", не хотів вже з тим попереднім говорити.
 Остаточо він дізнався, що це "бандьор" та зичав, сміючись, говорити,
 що він "валяв" хураки, коли воє оновідав попередньо; примилувався зичай-
 ним пастушком. Сконкретовано його з другим розвідником /знавсьь взає-
 мно/.

діялог:
 - "Моя і бо ж ти гонорив хуриці, що нас тут виснало мних, щоб ми
 розвідали про бандьорів".
 - "Іх короста і тебе мене виснажи, а мене ніхто не виснажи".
 - "Та як ні ? Ми ж разом і халі, та разом і воілк в Підвоночеськах,
 до яко забув ?"
 - "Двохонька і а то мене заідата короста вчанилася, а його не з роду
 не бачив.... От зараз /дюз/".
 Таки дітванки сильно едемералізовані. Вони говорять, що тут добре,
 бо є до їсти та пити, однак з другої сторони эле, "бо бав в нст; в
 їхніх сторонах того досить: "задед до старої че молодот, все равне по-
 гуляти". Ідуть тут, бо там нужда і голод, роблять таку роботу, бо малих
 це захоплює.

Між іншим більшовики мають дати листи до родів повстанців, або та-
ки до самих повстанців через руки вояків і знайомих. Переважно таких
листів ніхто не хоче приймати, кажучи, що не знає, де дані повста-
нці знаходяться. В таких листах закликають повстанців прийти з "пове-
нов", ругають більшовицьким словом чести, що нічого злого не зроблять,
та що згодні собі преспокібно відомо працювати. В кількох
випадках пропонували працювати в райцентрі без зброї, та так, щоб ні-
то не бачив. Видно, що таких думали зав'язати до агентурної роботи. Та-
кі листи більшовикам не принесли жодної користі, за те повстанці мали
з чого сміятись. Ті заклики писані на звичайних свистках паперу різно-
родним язвизом, так, що важко нераз зрозуміти зміст. Про грамотаку не-
має кої назвати...

Арештування яких застосовувало в меншій мірі, як вєсов. Випущено
всі прохники, які були на пересельних пунктах /родина повстанців/. Ареш-
тували тільки тих людей, на яких мали докази, що допомагають, чи спів-
працюють з повстанцями. Нких в підозрілих людей часто робить перевірку:
чи нема в них "бандерівських" коней, убрать і т.д. Більшовики думають,
що повстанці своїм прихильникам багато в дечому допомагають. В Гримаї-
лівському районі /с. Товсте/ начальник інгб заарештував одного селя-
нина, якого вважає прихильником повстанців. Коли їхали автомашиню,
начальник сказав до селянина, що був у драгій шинелі: "Тобі бандьорі
не могли дати вже прадої шинелі?" Селянин відповів: "Мені повстанці
нічого не дають. Зрештою, вони молоді та вояцькі, то їм потрібно доб-
рих шинелів, я старий йому ходять в чомуньбудь". Майже кожного демобі-
лізованого інгб перевіряно, чи має військове збриння, що приїс з і
собой з ЧА, чи не віддав його повстанцям. В часі війни почало інгб при
допомозі гарнізонів робити перевірку людей, які працювали на полях.
Людям було того досить, та винці почали всі втікати додому. Можна на
інтервенці в голів сільрад та на загрозі, що з цієї причини може бути
змінення у складі контингенту, інгб було змушено залишити ту роботу.

Деякі люди та партійні, моги вряте поборювати урядовий рево-
люційний рух, стараються своїм вєсчу якуру прикрити маскою. Ходять їм
в першій мірі зібуть собі довір'я серед місцевого українського населен-
ня, вдавчи великих оборонців та захисників того ж населення перед вся-
кими напастями. Часто з тої причини приходять до "суперечок" між сек-
ретарями партії та головами райвиконкомів, чи начальниками яких і інгб
про всі ті "сварки" і "напорозуміння" зараз знає усе населення району.
В ролі оборонців та захисників виступають обов'язково ті з українськи-
ми прізвищами /Коваленки, Коваленки та інші.... єнки в безконечність/
Деякі з військ інгб також хоче собі вероєсти популярність "свого",
бачив, що проходили вночі повстанці, а він був на засідці та не стріляв
ниж. Або знова бачив, як дєса до господаря заходили повстанці і гос-
подарям за це нічого не було. В збарах на забаву, яку урядили праців-
ники та робітники, прийшов енкаведист у цивільному збраннє. В ході за-
бави так розжалобився та "прозрів", що винці... кдає бравнінг до зем-
лі та всім голосою заявляє, що він так довше годі... кусить безправ'я
наступити кінець.... такі історіїки творять бандити з більшовицьких
райцентрів та гарнізонів військ мех, думаючи в такий легкий спосіб
втіяти з брудними ходками в душу нашого селянина. Останньо інгб викор-
истовує не для своїх робітх многодітних б-атівів, яким з тої причини
призначено грошеві нагороди. Коли такі люди згодяться по приобіцню
їм суму, інгб заангажує їх до санітарної роботи. Деякі з них явно
говорять, що мають одержати промі лише тоді, коли щось більшовикам донесе
суть. Ірєба сподіватись, що частина такого елемента піде на цей шлях,
бо кільканадцять тисяч карбованців це коєсть ланкою кусон та не для
тиких, що мають купу недорослих дітей.

За час звітуєчого періоду в терені були появилєсь "боні листи"; бу-
ло їх два. Вліво було, що як один так і другий були вже безліч разів
перекручені та майже кожне слово перекручене. Зміст першого листа: На
Сибірі наступам, які наслід вісці з'являсь мати Божа та сказана: -
робижається до великих днів, настане страшний суд, приїде до величезної
різни між народами, почавши від 10 липня. Така різня буде тривати

чотирь дні та сонце буде страшно нести; мало хто з людей дивиться на Земля. При кінці літня всі народи погодяться і повстане довгий, довгий мур. Потім там на світ залишаться тисячами років. Невинні, хто перечесть цей лист має переписати його три рази та доручити своїм знайомим. За його маля стрінуть "Ласна Воля", має пережити страшний суд та рівно і дочекатися спокійного життя. Другий лист був такої самої редакції, тільки з тов рівницею, що матір Воля появилася в Гімї коло церкви Івкам. В цьому страшний суд, різня та мур мали виступити в книзі, лише в червні. Ці листи появилася зі сходу, правдоподібно принесли їх ті, що ходять за хлібом. З підстав гадають, що походять вони з редакції мур, яке мало як меті піднести населення на кус та пізнити стрімгодов ступуть його вдоліну. Тут між населення ті ямоти не викликали жодної реакції. Сумніваюся, чи хто-небудь тут їх переписував.

Слід тут гадати, що в терен завважується напів "монашок" зі сходу. Ходять в чорному вбранні, з великими хрестами на ши, в кожній хаті, де вступать, довго моляться та проповідують "слова божі". Такі носії "божого науки" крутяться переважно в Крем'яниччєні. З тої науки люди мало що розуміють, бо "монашки" висловлюються не скремівше віх Гімї. На місці вони ніколи не сидять, аляються від хати до хати і так безперервно. Ходять собі куди хочуть і ніхто їх зі сторони більшовиків не чинає. Крім проповідування "слова божого" зміють не ліх/хувати. Населення обережно ставиться до них. Невинно не видно не жодної агентурної роботи з їх сторони; робота радше з, покимо наслідків не не видно.

Останніми місяцями більшовики посылли велику кількість агентів зі СУЗ. Агенти ті під різними видами приходять у терен та виконують роботу, призначену через мур. Видно, що мур думає остаточно завдати нам удару через тих, дуже добрах виконанях, агентів. Агенти ті приходять тут у різних видах; переважно це фахові люди, яких місцева населення дуже потребує. Прибирають собі переважно таку роботу, щоб не бути привіряльсьому до одного місця, а мати свободу рухів. Як такі агентами з дуже добрі мовці, виправлячі мур, ковані, бляхари, шьсарі і т. д. Такі люди мають документи, їх тут ніхто не чинає, можуть собі ходити, куди хочуть. По деяких селках з по кілька таких "проповідників". Час від часу їдуть у свої сторони за хлібцями до виправи мур, несуть уже виправдансьоме дуже збіжжя додому. Між населенням видно порядних українців, ворогів більшовиків. В більшості це "скривжені" більшовиками та чекають зміни, бо кити не можна вже. З верхнього вигляду це елемент, яким не відрізняється від всіх інших прибувших зі сходу. Елемент цей дуже хитрий та крім приводиних адібностей має це розвідчі вишколи, в яких всі хотичні справи обрацьоване надзвичайно солідно. Не тверджу, що всі вони з агентами, однак єдино можна сказати, що більшість такі з. орентов, кожен з них прибирає свою тактику в розв'язування про український революційний рух та відбирає на свою руку собі сексотів і інформаторів. З між ними люди інтелігентні та незителігентні, однак, як охні/так і другі мають величезну життєву практику, яка в парі з набутим розвідчим знаннями, робить їх досить небезпечними. Інформовані через мур, яке їх висладо, що бандьори не дуже то мурі люди і скоро їх можна обдурити. Права, якщо були задержані повстанцями, мають вже по кілька готових легенд відносно їхнього минулого та сучасного.

Вже підходячи до призначеного села, розвідчик бачно стоєть по полях. Коли поле з в більших кусках, гарно-посіяне та оброблене, - село буде ворожо виставлене до більшовиків. Якщо на полі стрічатиме дуже карбоваті кусні засіяні та оброблені якнебудь, це знак, що село бідне, в якому легко вчинитися та працювати. В селі дуже скоро можна побачити вже по будинок та стійках, чи соломі, чи село замоще, чи ні. Розвідчик може стати до праці з когонебудь, не залежно від того, як вдається, та як хто якого робітника потребуватиме /авець, бляхар, виправляч мур і т. д. /.

Колі розвідчик вже знайшов собі працю, повинен в першій мірі добре пізнати господарів, у яких заливають та хвалять за другими, якщо б теперішні хазяї виповіли йому працю.

По чому розвідчик повинен пізнати, що господар має зв'язок з повстанцями? Це в першій мірі залежатиме від інтелігенції розвідчика та орієнтації господаря. щоб досягнути наміченої плян, треба в першій мірі пізнати

наше ставлення господаря до большевицької влади, а через те у вільні хвилини розвідчик повинен з ним завести розмову на звичайні та політичні теми. Ця розмова мусить бути витриманий, і розвідчик не повинен себе здедукувати ні на, ні проти большевиків. Розмова даліше повинна тягнутися на теми колгоспів та життя в них. Якщо господар питатиме, чому так багато людей ходять за хлібом, треба не прикочати вільні та посухи. Якщо господар запитатиме, що колгоспи чому не подобаються, він з ворожою настановою проти радвллади. Якщо господар дає до зрозуміння, що вже так довго не буде, бо за границею знають, як тут є, бо там не хтось робить політичну роботу, це вань, то господар має зв'язок з повстанцями. Зрештою виводять тут приміри, якими розвідчик має одержати бажаний результат, нема потреби, бо він при всякій розмові створює собі таку ситуацію, в якій зорієнтується про настрої господаря. Найкраще господарям з таким не говорити, або якщо підсарді, не приймати до праці.

Найкраще розвідчикові вести роботу, коли він уже працював у кількох господарів. Друга справа, що він обов'язково мусить звернути увагу населення на себе; робота повинна бути добра та солідна. Може вже, маючи кілька знайомих хат, легше з свободою рухів, та ніччя під претекстом лагодження пороху з попередніми хлібодавцями, можна робити те, що з зав'язане /стеження за рухом в селі, обсервація певних господарств, обсервація руху людей на дорозі, шукання кривок у підозрілих господарствах і т.д./ . Розвідчикові треба мати все на увазі, які люди та коні їм приходять до господарів, як рівно звернути увагу і на сусідів! . Коли в селі пізнається вже досить людей, треба зацікавитись окітними жінками-вдовами. В таких жінках, в орієнтації большевиків, часто являються повстанці. Розвідчик повинен ввечері обсервувати такі хати, а вдень приглядатись, чи не сушиться мундиром білля. Коли агент впиється, що до якоїсь хати заходять повстанці, обов'язково негайно тої хати повинен зайняти собі працю, щоб могла краще мати то господарство на оці. Ввечері треба стати десь у затінене місце та обсервувати, що діється коло хати. Як тут заходять повстанці, розвідчик повинен слідкувати звідки та куди виходять. Повстанці пізнавати в тої спосіб: підходячи до даного господарства, не будуть їти сміло, тільки час-від-часу приставатимуть нахлужувати; хід повстанців буде дуже обережний. До хати всі не підуть, а хтось залишатиметься на-дворі на стійці. Вертати будуть так само обережно, як прийшли. Дані розвідчик повинен слідкувати за ними, поки відесться, якщо не за першим, то за іншими разами. Коли б йому здалося довести повстанців аж до місця їхньої кривки, повинен негайно повідомити про це гарнізон. Друга справа, що в першій мірі розвідчик мусить зробити основний облік за кривками у господарів, де працює.

Як використати малих дітей? Передовсім розвідчик повинен заохотити собі прихильність дітей, які знаходяться в його оточенні. До того в кілька підходів. Інакше буде поступати зі старшими дітьми /поверх 6 років/, а інакше з молодшими /до 6 років/. Діти люблять приглядатись нікчемно до роботи; щоб їх не біляче до себе приязати, треба їм зробити якусь забавку. Однак такі діти слід запропонувати дати за неї /за забавку/ грушок, яблук, або якусь іншу дрібницю. Коли дитина з сама коло розвідчика, цей повинен винитувати її, що робить батько та мати, чи ввечері не заходять до них "дяді", якщо були "дяді", то з чим та не робили. Навіщо брати розвідчикові гришки чи яблука за забавку? Щоб у першій мірі притупити чуйність матері дитини та відсувати її думку, що розвідчик діє за яблука зробив забавку. Знова інших дітей, яким не робив забавки, розвідчик винитувати в подібний спосіб, однак коли вивідан вже дело, робить на дитину грізну міну, якою застрашує її. Така дитина певно не признається батькам, про це говорила з розвідником бо вже по грізній його міні пізнала, що вона нось але зробила, про це батькам буде боїтися признається.

Як пізнати повстанця на вулиці? Повстанці, після большевицької орієнтації, бліді та вихудлі; хід нервовий, зір блискучий та проникливий; коли зустрічають незнайомих. Розвідчик, зустрінувши таких людей на вулиці, повинен заобсервувати, де вони зайшли і негайно повідомити гарнізон. Якщо в селі нема гарнізону, треба таку хату мати під обсервацією, та коли там часто заходять повстанці, повідомити гарнізон чи якийсь район.

як і знати, чи все гавкають вночі на повстанці? Коли все гавкають на прохонку людей вулицям, чи на якусь звірину, то гавкіт з різномірний та майже по всьому соні. Однак, коли гавкіт повстає раптово та небаром втикає /Господар заспокоює все/, - це знак, що там приїшли повстанці. При виході повстанців, все будуть також раптово гавкати, а на кінці все гавкіт переміниться у виття, тому, що все чуєть зброю та порох.

Щоб розвідчові краще пізнати людей та їхні настрої, повинен заходити там, де все люди згуртовуються /кооператива, сільрада, клуб, забави вечорні, роздільня і т.д./. Тут все можна в ході розмови сприймати і не пол тичні райки, вислухати більшовицькі висловки, та говорити при тому, що більшовицькі відколи смуть, нічого доброго не зробили. Люди, які будуть подібно висловлюватися та потакувати, зазнають увагу.

Спеціальну увагу мають розвідчові звернути на учнів сільських шкіл. Учні, які з ворожого більшовицьким /по тому пізнати і цілу родину/ будуть виколовати очі з своїх книжках більшовицьким головам, замазувати підписи та робити різні протибільшовицькі написи на картках книжок.

Як зорієнтуватись, чи молоді хлопці з ворожою настановою до більшовицького вечорня такі хлопці співають на вулиці революційні пісні. Коли хто зближується з незнайомих, переходять на побитові. Такі хлопці переважно говорять між собою и вголосом, а на вид чужого нахочаючого, зовсім затихають. Після думки розвідчові, у всіх цих молоді а це, що вони говорять все голосно, сміються та з веселя. Якщо жось не так, треба таких хлопців підосерівати. Марши на увазі таких знаків, розвідчові стараються в їх батьків, або в сусідстві знайти працю, щоб легше обсервувати їхні рухи. Молодець, який вечером йде до дівчини, бере краще вбрання, настрої його бадьорі, хід повільний, курить явно напроску. Молодець, який має отриматися з повстанцями, вобразиться також в краще вбрання, одяк рухи його нервові, метерпелитяться, бере з собою вдумки та стараються змакнути якнайскорше в темряві.

Розвідчові звертають де велику увагу на місця коло предоріжних криниць. Тут часто стоять криниці, баручи воду, та говорять між собою на різні теми. Обов'язком розвідчові в підслухати такі розмови та зазнають увагу собі такі підозрілі шипки. Добрам нагодам до того з, переходячи вулицям, попросити в таких жмолк воді. При тому приглядатись, яке вражіння зробила на них поява чужої людини та чи зміняє тон і тому розмови.

Що знають розвідчові про криниці? Робота криниць з двома: розкопом і підкопом. Підкопом з криниць хоч завжди більше часу. По виконанню криниць стіни і треба втовкати дошками, щоб пізнати, як висохне земля, на осепалась. Криниць по селах мується бути копані на підвищених місцях, бо в низьких буде скоро вода. Входи до них, переважно з будинків /стайня - кути, під могобами, рідше середина приміщення; отодолі - переважно знід соломи, або сноів; хата - знід підлоги, під шафами та іншими предметами/. Входи можуть бути з пшениці, знід ганку та з горника. Цей останній найкраще робити не при будові хати, де відразу з грубім стіні /скісно в напрямі ковких стіни/ будується вхід. Входи можуть бути і на отвертому терені. Входи переважно з пачки, набиті також землею, яка з в околиці криниць. Вентелятори можуть бути коло стін будинків, в купах зложеного дерева чи предметів, в стінах будинків, коло овочевих дерев, купах /агрест, порічки і т.д./. Вентелятори в стіні та під стіною цінують такі предмети: вапняк на стіні дістає ново-блакитне смугу, глина /якщо стіна не білена/ біло блакитний п'як. Вентелятори, пуделі якупі, надають десь зараз коло них темномзеленої краси, через велику кількість двобокую вугілля, якого листя має подостатком. Вентелятор у криниці пізнати найкорше по запаху диму тютюну /якщо повстанці курять/. Болігість, яка з в криниці, довго цей запах задержує.

Криниць в полі: збіжжя на ній буде гірше як поза нею, та мажж контану краску. Парабодя буде більша, однак тахлитна. Криницьку під еспаретом важко пізнати. На криницьках, роблених підкопом, листя не зміняється. Звертають увагу на часто оброблявані поля, як рівном на мехі та бур'яни.

Криниць в лісі: роблена підкопом або розкопом. Звертають увагу на масловання і листям. Листя, впавши з дерева, буде летати переважно хвостиками в ту сторону, звідки віє вітер. Листя розкинене рукою буде летати якнебудь. Що переходить сухим листям, мується десь-не-десь його

зрушити та обернути. Таке листя обернемо, можна по двох днях приймає такий колір, яке має лише керухане листя. Звертають увагу на обломки-банки гелячок чи то на дереві чи на землі. Вентелятори коло піків замітні тим, що на них буде темно-зелений мох з жовтими пасами. В інших місцях рослини коло вентеляторів дістають здорову темно-зелену краску. Поза тим слідженнями по траві /домашня стебенин, роса і т.д./

Щоб такий розвідчик не називався зі завдань, мусить знати до того пригожій ґрунт. При дробій нашій конспірації, вони аж не йшли страши. Можна знати багато систем будовк крівок та входи, однак це не мало. Поза тим розвідчики узброєнні не в масу "тринів" та всяких застосувань у різних моментах рихлах їхньої роботи. Матері-ял зі шноне дістали дуже багатий, однак теорія з теорією, а практика - практикою. Такий розвідчик, отримуючися з повстанцями /говорив з ними/, не зорієнтувався, хто це з. Ан олідуєчого дня гарнізон розв'язав йому загадку.

А д м і н і с т р а ц і я. Большевицька адміністрація районів в першій мірі зреалізувала плян, визначений її керівником. Ходило тут передовсім про стягнення грошових, м'ясних, молочних та збіжжєвих драчок, якими вона обантанила українське населення. Большевицький метод поступати по-большевицьки, в повній розумінню того слова, був застосований більше як в сто процентах. Найвище не вагався в різних застрашувачих та тероризувачих методах, щоб тільки виконати, а то й перевиконати плян. Грошові драчки були нагальним темпом, до кількох днів большевицькі всі сіл стигали десятки тисяч карбованців, обдиравчи до основ основність. Мітинги слухали тут як завіс, в якому не двозначно давалось населенню до зрозуміння, що хай не пробує не здайте наложених на нього податків, а то обвір чи терня напевно його не минуть. Большевицьке виказалося бочкою без дна, яку годі наповнити. Навіть найсолідніші виконавці їхніх доручень опускали вкінці руки та мимоволі крізь зуби продралось ім: "Тої банди і черт не нагодує". Большевицькі ніколи не залишали маси без своєї "опіки". По грошових драчках наступила поставка м'яса та молока та рівночасно проводилась підготовка до здачі зерня державі. Все цілі місяці наперед, на доручення районів, направлявано всі молотарки, які тільки знаходилися в терені, вирівнювано дороги та ремонтано містки, щоб в часі спововоження не було жодних перешкод з тої причини. Робили це контом села. Все кілька тижнів наперед большевицька адміністрація назначувала речинні жнив, речинці здачі повного проценту з наложеного збіжжя для поставок. Байдуке їм було, чи було ко зобрати; вона одно знала, що має вєрвати від населення хоч би і останки. Все наперед по селах на мітингах виступали большевицькі посіпани з заліми криками на поодиноких повстанців, знаних в околиці, які мали б агітувати між населенням, щоб здержалось у здачі збіжжя большевицькам. Вони все наперед попереджували населення перед повстанською агітацією, громили, а вкінці обіцяли, що небаром всіх тих, що "бунтують" народ, вивольять. Найбільше у критичному положенні знаходилися голови сілрах. Вони неначе то помьло, яким большевицькі вмітають всі закутки. Тактика таких голів, це сні-тан догодити большевицькам, та не заїдатись з населенням. В ході жнив, большевицькі цілов народ почали заставляти населення до здачі контингенту. На кожне село був назначений уповноважений по тому хлілі, який при допомозі гарнізонів, різномеротої роботи з райцентрів та "стрибків", "усвідомляли" населення відносно поставок збіжжя. Населення вдень працювало на полі, а вночі мусіло молотити, бо сталіноські посіпани під нагніном гнали його до того. За невиконання на час, чи з затяглістю хоч би кілька кілограмів збіжжя, большевицькі мали претекст до того, щоб ограбити, сконфіскувати майно та штрафувати по кільманадцять тисяч карбованців на-сних селян. Зі здержанням контингенту збіжжя майже всі райони однаково поступали, що у висліді дало "перевиконання пляну" в усіх районах. Большевицькі районні газети писали про те, що населення з ентузіазмом вночі молотить збіжжя, розуміючи, що державі вже потрібно зерня. В кожному районі було кілька випадків, де большевицькі не вночі обставляли села військом, рано нікого не випускали в поле та гнали всіх до молотів-би збіжжя, мовби виглядало, що населення з великою охотою здає це збіжжя,

почали організувати по селах т. зв. "червоні вали". Тут збирали по кілька десятків фір, кляли на них по 2-3 цент. зерна та возили до районних магазинів. На першу фіру обов'язково давали червоний прапор, а селяни мусіли бути в святочних убраннях. Населення оміялось з більшовицькою комедією: ніхто не хотів брати добровільно червоного прапора. Тоді, звичайно, примушували до того силою, або брали такі, що як то кажуть "не мають усіх злом". Селяни старались вести збіжжя поодиноким, однак більшовицькі заборони їх навіть з райцентрів та припоручували вести разом з "червоною надією". Міжрайонні оздзягання більшовицьки сильно розтрублювали перед населенням; на мітингах висловлювали, з якими рабонами мають такі змагання, та на яких усіх "ях". Переважно виходило це так, що район, який буде випереджений у хлібоздачі, мусить на 30% здати більше контингенту. Через це різними способами переконували селянство, що треба збіжжя здавати якнайскорше, бо в протилежному випадку, стягнуть до них 30%. Кожен район старався побачити себе в графіку газети "Більше життя" по здачі хліба на перших місяцях. По таких оголошеннях, переважно, наступав знову тиск на населення; стягали прискореним темпом ті райони, які в дотавали сильно або 2 мило, та 2 ті, які виконали були хлібопоставку в сто процентах. Ці останні "перевиконували" норми, хоча показати, що в них все ще більше, як в порядку, та що в них населення аж "рвуться" до здачі зерна. Ніжноточиський район, який у здачі хлібопоставки заняв перше місце, почав насильно стягати ще збіжжя та бараболі. Виходило це в його пропаганді /районна газетка/, що населення здає це з охотою, як фактично виглядала ця добровільність? Сталінські виконавці ходили по господарствах та збирали все збіжжя, яке було: молочене та немолочене, забирали і те, що селяни злагодили на посів. Ходили по людських льохах та вибирали самі бараболі з гороховину. Не допомагали тут ні вряни, ні плач населення. Намічений додатковий план ще перевиконано... В околицях, де урожай був мінімальний через посушливу весну, /далеко від лісів/ старались стягнути збіжжя тільки до сто процентів наміченого плану. В таких околицях населення фактично не могло по дати, бо пропорційно до попереднього року, не збрало більше як 30% збіжжя. Однак нікого то не обходило, щоб мати "моральну" підставу до грабеж майна селян, винаходили більшовицькі різноманітні залежності. Для застрашування інших карали "лицих" на відкритих судах по тих же селах, звідки походили обвинувачені. Крім того більшовицькі новели сильну акцію у доставці молока. Перше протягом двох-трьох днів селяни були змушені здати 200 літрів молока. Кожен, хто хотів мати не корову, мусів бігати по селі хати та вупувати молоко, щоб "розчислитися" з державою. Більшовицькі горлорізи зронічно підсміхались, бо на кивок їх "магічного" ягана все робилось немов у казці. Що з konieczності не міг бути послушним на ці "магічні" виски, тратив майно, дивався без корови або опинився в термі та мусів не заплатити кілька або кільканадцять тисяч карбованців кари. Про всі ці грабежі писати тут не буду, - про них зовсім вже в вікомостях в терміну. В часі кив кожний район мав поставити в Тернополі на свій кошт по кілька домів. З цієї причини більшовицькі новели дехто по селах для таких робіт. Будівельні матеріали /переважно бляха / забирали вони з господарств повстанців.

4 к л д н в ц т в о. Вінецький рік був досить гарячий, як для вчителів міських так і сільських шкіл. Проходили іспити, які мали бути мірилом успішності навчання. Оцінки "відмінно" сипались на ліво та право; ніхто з учителів не хотів пхати "голову під евангелію", доби пізнане за всі оцінки, а тим самим і таку успішність у навчанні, дати пущайку. В часі і тих фєріє директори шкіл та голови сілських були зобов'язані перенести ремонт шкіл. Цей ремонт був поверховний, бо основних ремонтів не було чим робити та в грошей на те не було. Учителі вихали в більшій кількості до Креп'янецького педагогічного інституту на вуро. Частина учителів вихала на такі курси до Чорткова, Тернополя та до деяких інших повітових містечок. В початку нового шкільного року прийшло значно менше учителів зі сходу - приблизно 10% до загального числа, що було. З них частіша з руських. Завважується наступ русифікації по

школах. Большевики стараються ту руськість оформити ідейно та політично і надати їй том висоту та авторитету. До тієї роботи стараються вони включити не лише східняків але також і західняків. Руську мову та історію викладають майже всі східняки. Як в одному так і в другому предметі "золотою серединою" є історія та література, як також і мова "великого, братнього, російського народу", — одним словом їх — "культура старшого брата". В великих почастях з Петро I., Катерина II., Суворов, Лутузов і інші. На загальне намагання большевиків у тому напрямку не мають успіхів, однак слід згадати, що учні заволоділи вже собі ряд російських слів та слів, якими послуговуються найбільше в протесковій формі, особливо ті учні, які мають позашкільну стичність з учнями східняками. В порівнянні з попередніми роками, деколи дістали крає вивізування в начних предметах для географії, фізики та геометрії вільних підручників по школах дуже мало; часом є на одну класу 3-4, або 5 того нема. Замість з трохи більше, але їх небагато знову. Привозять їх учителі в районів, де їх одержують, як прихідні для шкіл. Тут продають їх учням; переважно міняють за яєця, бо це для учителів корисніше. Знає кілька випадків, де вчителі східняки казали учням приносити хліба за замки. Але всі ці школи обладнані найменше учительськими надрами; переважно школи початкові, де вчителі вчать на два зміни, або вчать разом дві класи, потребують не учительських сил. Учні ходять до школи в 60%-90%. В свята учні до школи не йдуть, хліба по районних центрах хліба зі східняків. Большевики доручують, особливо вчителям східнякам, вести антирелігійну роботу, однак її проводять дуже мало, або зовсім ні. Відсутність учителів понижували санітарські заходи; з тієї діяльності заважається з їх сторони більшу активність як попередньо. Спеціальну багу большевики владуть на місцевих вчителів, які супроти них мають "гріхи" та тінаються авторитетом серед населення. Таким типам доручують влазити у всі закутки, щоб вивідати, що потрібно. Учителі мають до того добру нагоду, бо не звертаючи на себе уваги, можуть ходити до батьків вільних дітей, за харчами і т.д. Районні відділи народів наполягають сильно на учителях, щоб ті вели роботу по клубах. З того мають мало хіба, бо ніхто такої роботи не хоче вести, тим більше, що всі обвантажені роботами та в клубів з дуже мало чинних. Учителі східняки відмовляються також від тієї праці і виправдують себе тим, що вечорами боняться ходити через "бандьорів". Як школи так і учителі дровами на зиму не забезпечені. Большевики обіцяли дрова та торф, однак до сьогодні нічого з того не дали. Найбільше правдоподібно, що забезпечуватимуть їх на зиму торфом, бо нарубаного дерева по лісах нема. В селах близько лісів, забирають большевики безцеремонно дерево в селяни, які більшу кількість його мають у власності. Таке дерево дають для шкіл та навіть забирають у райони.

Рівень знання по школах не високий; найбільше багато учителів, які не то що не мають достаточного образования, але не вміють навіть підійти до дітей. На населування учнів не зуміють вплинути чи зарадити якомсь собі в тому, а найпростіший та заразом для них найлегший спосіб, піти до батьків учня та покаржитися їм. В неповно-середніх і середніх школах /подекуди/ на місце німецької мови впровадили навчання англійської мови. Багато вчать німецьку мову далше, бо ніхто по-англійськи не знає. Одиниці, які знають англійську мову, з великими "авторитетами" для большевиків; друга справа, що таких "авторитетів" в заледні 1-2 на кілька районів або і зовсім нема. Учителі, які політично та національно вироблені не нарікають на брак підручників до української мови. Вони використовують твори Шевченка і Франка. Найбільше на це нарікають всі непорадні, хочаби тим себе виправдати, що не мають змоги з браку підручників вийти з роботи.

Киттова та матеріальна сторінка учителів майже незмінена, подекуди вона ще погіршилась. Фактично большевизм учителям, поза зарплатою, нічого не дає. Внаслідок невротам, селянство, яке спочатку не числилося в нічому, тепер кривиться та не хоче ні грошей ні держати учителів. З тієї причини большевики останніми місяцями почали зобов'язувати батьків вільних дітей, що ті по черзі мусять дати одержання і хату для одного

учителів. Ці останні тим невдоволені, бо їм приходить ся поміряти зміна-
 зми владару. Учителі східняки чують ся в тих сторонах на загал не вче.
 - не повстанців не бояться, бо побачили, що все те, що є трубила больше-
 - вська преса та усна пропаганда, брехня. Бояться лише ті, які мусять ба-
 - зуватися; відношення більшовицьких учителів до большевизму в загальному
 - негатиивно; навіть східняки не дуже то обожують своїх хлібобарців, ба-
 - рать чучи, що в Ч.З.в. СССР учителі трактовані як тягло, від якого вимага-
 - ють багато, а нічого не дають. Одне поле, що з приділене учителям, не
 - оброблене ні ніхто не думає його обробляти через брак тяглової сили та
 - насіння.

Кваліфікація учителів не законна; багато з них є по кількісній
 - більшості большевизмських підкуроч та не можуть зв'язуватися з роботою.
 - значна частина учителів є зі середньої освіти. Її дають собі у новому
 - - шкільному курсі, як попередні. Метод навчання легше собі засвоюють, тимбіль-
 - - ше, що велика частина з них працювало в тій діяльності за німецької окупації.
 - - дуже мале число з учителів з високою освітою. На переважно були гімна-
 - - зійні учителі, які вважали кращим дивитися по селах, бо тут мають змо-
 - - гу виявити себе і свою родину. Коли взяти під увагу учителів зі ЗУЗ
 - - з тими самими кваліфікаціями, то учителі зі ЗУЗ даліє вище стоять
 - - під оглядом знання. Їх освітою різносторонній, а в той час, коли слід-
 - - стувало об'єктується до примітивного забльому, після якого і виховували
 - - ла вчили. Таку саму методу застосовують вони тепер по школах. Саме фа-
 - - шовське знання стоїть на дуже низькому рівні. Українська література з ними
 - - опанована зовсім незадовільно. Приміром з творів Франка, які знають,
 - - виключно: "Лабіринт челядь", "Бориславські оповідання" та ще кілька
 - - малих оповідань. Про других поетів-письменників нема де говорити; вони
 - - не знають їх. Відношення учителів східняків до вищої визвольної боротьби
 - - дуже різне, у більшості же вороже. Це залежно від того, яка робота проводи-
 - - ть ся серед них, та з яким елементом отримались у щоденному житті. Змі-
 - - шана у їхніх поглядах /ті, що прибули тут скоріше/ є велика. Про тих,
 - - які приїшли того року, покино трудно щось сказати. Учителство поді-
 - - лося на дві маси, вище з них на день надіяли, сподіваннями та плештами.
 - - нижча з них, як і маса в большевицьку пресу не входить. З деякі з
 - - них учителів, переважно отарні, що досить добре оцінюють політичну ситу-
 - - ацію, та хоч і не всі вони, але деякі з них, хоч і не всі, але деякі з них

Відношення учнів до большевизму та їхніх організацій - негативне.
 - - переважно отарні учні, які більше орієнтуються, що такий большевизм,
 - - вважають собі з деяких намагань деяких учителів провадити серед них
 - - антинациональну та антирелігійну пропаганду. Особливо вони владять собі
 - - справу про визвольну боротьбу українського народу. Коли приміром учи-
 - - телька в одній школі сказала до дітей: "а ви де в лісі вросли, що то-
 - - го не знаєте?" - діти їй відповіли: "тепер у лісі ростуть мудріші, як
 - - до нас селах!" в школах /як нама учителів/ та поза школами діти співають
 - - революційні пісні, що навчилися від повстанців. Подивує за такі пі-
 - - сні большевизм тягнули батьків малодітних учнів до відлучальності,
 - - однак ті виправдувалися, кажучи, що дітей посилають до школи, як не-
 - - вчить закон, однак звідки можуть знати, що їх діти там роблять, вони
 - - вони все при праці.

Важку розвідку роботу веде учитель сексот? З першої міри мусять мати
 - - всі учні, придержувачь засади "яких батько такий син". Час-від-
 - - часу оглядає книжки та записники учнів, чи нема в них повишколованих
 - - висловів у большевицьких голосарів та ворожих написів. Якщо діти не хочуть
 - - брати дендямації на большевицькі свята, це розминається, як вороже
 - - наставлення до большевизмів елемент. З тієї причини зобов'язаний учи-
 - - тель сексот вилкати батьків таких дітей та говорити з ними як до дитини
 - - батька, тобто батьків, студіювати. На добрий та впливових отарних
 - - учнів має звернути увагу, як рівно придивляється, яке з відношення
 - - цих учнів до большевицьких організацій. Якщо це відношення негативне,
 - - треба слідкувати за такими учнями, що вони роблять та з ким стрі-
 - - чаются. Даліє учитель сексот повинен звертати увагу, як такі учні
 - - обрешають викади російської мови, яка їх поведінка при порушенні
 - - українсько-російських відносин на годині історії; при тому не повинна
 - - оминути його увагу міміка учнів. З нихких яких повинен такий учитель
 - - деяких учнів старатися прив'язувати до себе частими розмовами та вики-

тувати про других учнів. Коли такий учень до того привичається, стане автоматично свідком та буде доносити про всі справи, про які буде лише знати. Крімкож не повинні оминути "опіки" учні сироти, бо з них часто виходять дуже добрий викладацький елемент. Поза цією увагою учнів багатоступенчатої увагою на: позазавідну молодь, старших господарів, переселенців, ремісників, демобілізованих і т.д. Проводити такий учитель повинен здобути собі авторитет та довір'я між масовими, а відтак робити агентурну роботу.

"С т р и б і в". Найбільше реєструється з українців зва лінії Персона. Частина місцевих, яких терором стягнули, таких мало. В загальному елемент не з ан такий злий, однак подекуди голодні не бракує. На деякого з них більшовики мають підозріння, до сприяють повстанням. Більшовики "стрибкам" не дуже то довір'яють; беруть їх до допоміжної роботи, до завілок та ревізій менше. Останніми місяцями почали організувати більшовики /назбручанські смолчці/ "стрибків" зі східників, які прийшли тут з причини голоду. Більшовики їм зовсім довір'яють і мають з чого вибирати. Місцеві "стрибкі" хрещуться вдома; "стрибків" zorganizованих зі східників, мусить вивити село, до перебувають. Коного дня ночері варять селяни сміхання, обіди і вечері та насують на станцію "стрибків". По всіх районах "стрибків" з українців, яких очолюють переважно руські. В Складатському районі "стрибків" з не з поляки. По розвитку деяких станиць повстанцями, більшовики не могли вже там знову створити нових станиць, тому до ніхто не хотів брати зброї до рук. Молодь прямо заявила, що боїться повстанців і тому до "стрибків" не вступить.

М о р а л ь н и й с т а н б о л ь ш е в и к і в. Більшовицька стисла адміністрація та НКВД /мхд/ і НКГБ /мгб/ морально стоять дуже низько. Стан цей діжусть різні історії, які вони створюють у тому ж терені, де діють. Привичні до держави їх у "карбах" через їхніх зверхників, все одно, мвмо всяких кар та усунень з постів, не вагаються поступати так, як справжні бандити, вбраві чи то в цивільні чи військові мундур. В першій мірі хабарництва, злочинства, розгуляність забивають навіть і ті добрі примети, до з деякого з них людей звикнувшись. Нераз дивно, що пераки-ліпки дядько зумів знайти собі яких через літру синогоми та цару кінограмів крути до приватних мешкань більшовицьких районних голосарів. Роблять це переважно через їхніх жінок, які "обробляють" справу дядько. Нема району, де більшовики не були би хабарниками; користають там, де лише можна дось скористати. З відомих ряд випадків, до яких чи НКГБ звільнило деякого /розуміється не офіційно/ з доносницької роботи /втягнені терором/. Виглядало це в такий спосіб: звичайно по кількох сильних хабарах тму ладину менше натискали на давання секретських матеріалів та мораз то менше до неї навідувались. Вкінці такої ладині давали спокій, хоч звязу співробітництва підписала. Друга справа, до НКГБ орієнтувалося, що від тої ладини і так нічого не одержать /доносницьких матеріалів/. Також з відомих багато випадків, до яких воти проконсували, до за подові зносини /якщо дана жінка на це згодиться/ дадуть жінкам спокій та не будуть від них вимагати доносницької роботи. Очевидно, що були це жінки, які більшовикам нічого не доносили і через це НКВД видно було тої думки, що ліпше дооб як нічого. Т.зв. радянська ладина, переселена тм грубим матеріалізмом допускається найділших ячиннів. Не тут нагоду враще акти, як на сході, то використовує в тому случаї всі можливості. Переважно всі більшовицькі голосарі знають взаємно свої темні сторінки та одні другого тм держать, та одні другого боїться. Всіні мельники та директори мльнів мають районних голосарів у "кишені". Кожен з них набрав "до знакомості" вже десятки вірців мукі з мльнів та через те дивляться крізь павці на всякі промахи мльнів, хоч дуже добре знають, що мельники давали муку і повстанцям. Такі мельники не окриваються з голоною думкою, що на на всяких "жебраках" не залежить, чейке вони вже "мають" начальників знах, НКГБ, голосарів і т.д. Звичайно, що не хочуть вони з підрядними більшовиками нічого спільного мати, хоч ті і багато не вимагають, тільки хочби... Грису /Підволочиський район/. Таке саме дається по горальних і броварах. З відомих кілька випадків, що секретарі партії та голосарі райвиконкому рвали селянську городовину, ідучи йакі з села в район, доби їхні жінки

має до варити /Гримайлівський і Шумський райони/. Привикли красти та грабувати в господарствах повстанців, крадуть тепер, де попаде. В селі Чернихів /Белкоглубоченський район/ секретар партії в часі збирання контингенту вкрає пів центнера збіжжя для себе. В селі Чернишівка уповно: виковий по здачі зерна Шербаків вкрає у мельника пів центнера пшениці, яку мельник відібрав, стягнувши вже її з веза уповноваженого. Таких крадеж в терені щоденно можна занотувати десятками, однак сьогодні вже тяжко орієнтуватись, бо більшовики крадуть, а що "урядово" забирають. Подохуді деякі більшовики стараються вдавати дуже чесних та відданих ідеї "пролетарської революції", хоч їм то ніяк не вдається. В першій мірі хабарять та краде більшовицька районна верхівка, яка дає примір і так вже адеморалізованій товпі сталінських посіпак. Це елемент, який щоденно перебуває по селах, небрав в людей іду та щоб не нось привести додому. При кожній нагоді стріляє селянські гуси та краде кури і качки, щоб нагодувати ненажерливе своє черево, як і своє рідно. Це робиться зовсім звичайно; виходить, немов наш селянин зобов'язаний годувати всіх сталінських вислужників. Скорше без самогону вони їсти не хотіли; тепер же і без самогону їдять, тільки щоб було що, бо населення нічого вже давати не хоче. Сама їхня поведінка - некультурна, поступають як опришки дич. Букаючи за повстанцями, лаяють по скринях, шухлядах та коробках. При кожній такій ревізії все селянинові мусить щось пропасти, і скаржитися нема перед ким, бо це засудять, як противника т.зв. СРСР і прихильника українських повстанців. В селі Бівно /Гримайлівщина/ сталінські посіпаки, роблячи ревізію, порозкидали зі шухляди квитки зі здачі збіжженого контингенту та порозкидали воду по хаті. До роблення того не мали вони найменшої причини. В хаті була тільки одна хвора дівчина, який було того вже досить. Вийшла до капітана, який саме стояв на дорозі, та почала кричати: "заберіть собі ту азію - то банкет, а не люди". Капітан може був і свідомий того, що хочеть "з азією", а може і сам почувався до неї, без слова забрав посіпак з хати та пішов. У цілому терені процвітає безправ'я, якому нема меж.

Хто працює в більшовицьких установах, кожний уміє красти; одні вчать-ся від других. Бонні фінвідділи, бані, што-и, бровари, шинки та молочарні можна сміло назвати учебними злочинськими закладами, в яких навіть чесні робляться злочинами. Приміром в таких фінвідділах, де виглядає, що красти неможливо, крали деякі працівники по кількадесять тисяч карбованців. Багато косяків, великочаси на Захід, платили великі суми податку. З того користали працівники фінвідділу, підробляли квитки та крали гроші. В Збаражі комсомолка /руска/ ввирала тим опособом п'ятнадцять тисяч карбованців. Справу якусь перевірили і засудили її на п'ять років тюрми. Як інформують з терену, таких крадежой дуже багато, тільки що крадуть мудріше, як та комсомолка і їх не можуть зварити. Поодинокі працівники на пунктах заготзерна крадуть щоденно по кільканадцять центнерів збіжжя, зчисуючи посвідки здачі зерна своїм знайомим та тим з ким договорились, хоч ті водного центнера збіжжя не привезли. Таке саме по базах, де розкидають криму мануфактуру, а на села дають тільки шинки, або взагалі нічого не дають. Про молочарні, горальні, броварі нема що й згадувати... Деяку частину товарів було призначено спеціально для інвалідів по райцентрах. Однак, коли пришлося інвалідам вибрати ті товари, хоч і по спекулятивній ціні, то фактично нічого не було, бо більшовицькі головари крадими речами поділилися. Та тут і між ними часто приходило до непорозумінь та гризні. В Збаражі секретар партії забрав з того приділу для себе шкряпий плад, який хотів собі взяти також і прокурор. Секретар, пронохавши, що може бути зле, бо прокурор вже його "лукає", звернув на базу плад. На партійному засіданні секретар накинувся на прокурора за те, що його жінка взяла з тих речей ведро для себе.

Дня 15.11.1946 р.

ЗАСВІДЧУВАЛЬНИЙ НАПИС СПРАВИ № _____

У справі (розділі опису, закінченому описі) підшито і пронумеровано 14
(кошик надруковано) _____ аркушів;
у тому числі літерні номери _____;
пропущені номери _____
+ аркушів внутрішнього опису _____

Особливості фізичного стану та формування справи	Номери аркушів
1	2

Господ. експерт _____
Посада _____
20.08. 2018 року _____
(підпис)

Г. Мух _____
(ініціали (ініціал імені), прізвище)